

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra germanistiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Frazeologismy obsahující čtyři živly v češtině a němčině

Phraseologisms Containing Four Elements in Czech and German

Dagmar Turková

Vedoucí práce: PhDr. Dalibor Zeman, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Frazeologismy obsahující čtyři živly v češtině a němčině potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. 4. 2020

.....

podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu PhDr. Daliboru Zemanovi, Ph.D. za jeho vstřícnost, podnětné připomínky a důležité rady při vedení mé bakalářské práce.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá porovnáním míry ekvivalence německých a českých frazeologismů, které obsahují čtyři základní živly – vodu, vzduch, zemi a oheň. První část se soustředí na teorii frazeologie. Prostor je věnován historii frazeologie, jejímu vztahu s nejazykovými obory, poté terminologii, klasifikaci frazeologismů v české a německé oblasti, dále také kritériím, která musí slovní spojení splňovat, aby se dala označit za frazeologismus, a závěr první části práce patří tématu ekvivalence frazeologismů. Rozlišuje se úplná ekvivalence, částečná, čistě sémantická a nulová ekvivalence. Na teorii navazuje zkoumání podobnosti německých a českých frazeologismů obsahujících čtyři živly, které jsou čerpány z frazeologického slovníku. Bádání se neomezuje jen na frazeologismy, kde se tyto komponenty doslovně nacházejí, ale zaměřuje se také na frazeologismy, které obsahují různá skupenství a podobu těchto komponentů, např. popel, vítr atd. Výsledky ukazují, že německé a české frazeologismy obsahující čtyři živly a od nich odvozené komponenty jsou si poměrně hodně podobné, neboť největší množství frazeologismů spadá do úplné ekvivalence a nejméně je těch, které náleží do nulové ekvivalence.

KLÍČOVÁ SLOVA

frazeologie, frazeologismus, ekvivalence, porovnání, čtyři živly

ABSTRACT

The bachelor thesis concerns comparing the degree of equivalence of German and Czech phraseologisms containing four elements – water, air, earth and fire. The first part focuses on the theory of phraseology. The space is devoted to the history of phraseology, its relationship with non-linguistic fields, then terminology, classification of phraseology in Czech and German areas, as well as criteria that the phrases must fulfil in order to qualify as phraseologisms and the conclusion of the first part of the thesis belongs to the topic of equivalence of phraseologisms. A distinction is made between full equivalence, partial equivalence, purely semantic equivalence and zero equivalence. The theory is followed by an examination of the similarity of German and Czech phraseologisms containing four elements, which are drawn from the phraseological dictionary. The research is not limited only to phraseologisms in which these components are found literally but also to phraseologisms that contain different states and forms of such components, such as ash, wind, etc. The results show that German and Czech phraseologisms containing four elements and the components derived from them are quite similar, since the largest number of phraseologisms belongs to full equivalence and the lowest number of phraseologisms to zero equivalence.

KEYWORDS

phraseology, phraseologism, equivalence, comparison, four elements

Obsah

Úvod	8
1 Úvod do frazeologie.....	11
1.1 Historie frazeologie	11
1.2 Frazeologie ve vztahu s nejazykovými obory.....	12
2 Terminologie	14
2.1 Frazeologie a idiomatika.....	14
2.2 Frazém, idiom a frazeologismus	14
3 Klasifikace frazeologismů v české oblasti	17
3.1 Lexikální frazémy a idiomy	17
3.2 Kolokační frazémy a idiomy.....	17
3.3 Frazémy a idiomy propoziční a polypropoziční monosubjektové	18
3.4 Frazémy a idiomy polypropoziční intersubjektové	19
4 Klasifikace frazeologismů v německé oblasti	20
4.1 Referenční frazémy	20
4.1.1 Nominační frazémy	20
4.1.2 Propoziční frazémy	20
4.2 Strukturální frazémy.....	21
4.3 Komunikativní frazémy.....	21
5 Kritéria frazeologismů	22
5.1 Polylexikalita	22
5.2 Idiomatičnost.....	22
5.3 Stabilita.....	22
5.3.1 Psycholingvistická stabilita.....	23
5.3.2 Strukturální stabilita	23
5.3.3 Pragmatická stabilita	23
5.3.4 Relativizace stability	24
5.4 Anomálie.....	24
6 Ekvivalence frazeologismů	26
6.1 Úplné ekvivalenty	26

6.2 Částečné ekvivalenty	27
6.3 Čistě sémantické ekvivalenty	28
6.4 Nulové ekvivalenty	28
6.5 Falešní přátelé	29
7 Výzkumná část	30
7.1 Voda	31
7.1.1 Kapka	34
7.1.2 Déšť	35
7.1.3 Led	36
7.1.4 Pára	38
7.1.5 Sníh	39
7.2 Oheň	41
7.2.1 Jiskra	43
7.2.2 Popel	45
7.2.3 Plamen/plameny	45
7.3 Země	46
7.3.1 Půda	48
7.4 Vzduch	51
7.4.1 Vítr	54
Výsledky	57
Závěr	62
Resumé	64
Zkratky	66
Seznam použitých informačních zdrojů	67
Seznam grafů	69
Seznam tabulek	69

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si vybrala porovnání míry ekvivalence českých a německých frazeologismů, které obsahují komponenty vodu, oheň, zemi a vzduch, popřípadě různá skupenství a podobu těchto komponentů, jako například vítr nebo popel. Toto téma jsem si vybrala, protože frazeologismy používáme běžně v naší komunikaci a je zajímavé porovnat, nakolik se liší v jazyce germánském a slovanském. Inspirací k vymyšlení tématu pro mě byly kvalifikační práce, které na podobné téma již vznikly. Jedná se například o diplomovou práci *Frazeologický obraz světa v ruštině, češtině a němčině (na materiálu zoonymních frazémů)*¹, kde se autorka Lenka Hrušková zaměřuje na porovnání ruských, českých a německých zoonymních frazeologismů, které popisují určitou lidskou vlastnost. Dále také diplomová práce Martiny Krátké *Frazeologizmy obsahující názvy orgánů smyslového vnímání v češtině a ruštině*², porovnávající míru ekvivalence českých a ruských frazeologismů obsahujících komponent oko, ucho, nos a jazyk. Mezi další inspirativní studentské práce řadím diplomovou práci *Gott, Engel und Teufel in der tschechischen, deutschen und schwedischen Phraseologie*³, ve které se autorka Hana Molíková rovněž zaměřuje na téma ekvivalence frazeologismů různých jazyků.

Cílem mé bakalářské práce je určit míru ekvivalence německých a českých frazeologismů obsahujících čtyři živly. Čtyři živly jsou chápány jako složky, ze kterých je tvořen svět. Lze je také chápat jako strůjce katastrof a zároveň, v kontrastu s tímto tvrzením, jsou to prvky, bez kterých se nedá žít. Vzhledem k tomu, že se vyskytují každodenně a odjakživa v našich životech, dostaly se také do frazeologismů.

První část práce pojednává o teorii frazeologie. Po nastínění metody práce se krátce zaměřím na historii frazeologie a na její vztah s nejazykovými obory. Dále se budu zabývat terminologií, věnovat se budu výrazům jako je frazeologie a idiomatika, frazém, idiom a frazeologismus a rozdílů mezi nimi. Zmíním tedy český i německý pohled, jelikož výrazům

---

¹ HRUŠKOVÁ, L. *Frazeologický obraz světa v ruštině, češtině a němčině (na materiálu zoonymních frazémů)*. Olomouc, 2013. Diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra slavistiky. Vedoucí diplomové práce prof. Ludmila Stěpanova, CSc.

² KRÁTKÁ, M. *Frazeologizmy obsahující názvy orgánů smyslového vnímání v češtině a ruštině*. Brno, 2008. Diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Ústav slavistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jiří Gazda, CSc.

³ MOLÍKOVÁ, H. *Gott, Engel und Teufel in der tschechischen, deutschen und schwedischen Phraseologie*. Brno, 2013. Diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jiřina Malá, CSc.

jako idiomatika a idiom se věnují převážně čeští autoři, zatímco v Německu jazykovědci definují frazeologii a frazém / frazeologismus. Dále se budu zabývat klasifikací frazeologismů. Na základě povahy jednotek, které frazeologismy tvoří – tzv. komponentů, vytvořil F. Čermák strukturní klasifikaci frazeologismů, což je nejobecnější klasifikace v české oblasti. Stručně ji ve své práci představím. Následně se budu věnovat tématu klasifikace frazeologismů v německé oblasti, kdy rozlišujeme podle H. Burgera frazeologismy referenční, strukturální a komunikativní. Tak, jako je strukturní klasifikace podle F. Čermáka nejzákladnější klasifikací v české oblasti, dá se tato klasifikace H. Burgera považovat za základní v oblasti německé. Následovat bude představení kritérií, která musí být splněna, aby se slovní spojení dalo označit za frazeologismus. Tato kritéria nejsou jednotná, jazykovědci na ně mají odlišný pohled. Já se zaměřím na kritéria, která stanovil H. Burger. Dále se budu zabývat základním rysem frazeologismů, tzv. anomálií. Posledním tématem v první části bakalářské práce bude výklad o stupních ekvivalence frazeologismů.

Všechna teorie obsažená v první části práce je důležitá ve vztahu k druhé části práce v tom smyslu, že podám ten nejzákladnější obraz frazeologie, zaměřím se na pochopení předmětu zkoumání, zamyslím se nad primárními otázkami. Abych mohla s frazémy ve druhé části bakalářské práce pracovat, analyzovat je a porovnávat, je klíčové vědět, co to frazém je, jaká kritéria musí splňovat, jak takový frazém vlastně může vypadat, což nastíní základní klasifikace v české a německé oblasti, a především musím znát stupně ekvivalence, kterými, jak již bylo napsáno, se budu zabývat v poslední kapitole první části. Na tu pak naváže druhá část práce, tedy samotný výzkum, kdy budu jednotlivé frazeologismy porovnávat a určovat míru jejich ekvivalence.

I. TEORIE FRAZEOLOGIE

Metodika práce

V první části práce se věnuji výkladu teorie frazeologie. Informace získávám z české a německé odborné literatury věnované tomuto tématu. Zvlášť přínosná je pro mou práci kniha *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen* od Haralda Burgera, což je, dle mého názoru, kniha velmi přehledná, dobře strukturovaná a srozumitelná. Není přehlcená informacemi, takže čtenář má možnost získat základní přehled o frazeologii a pochopit souvislosti, aniž by se ztrácel v množství údajů. Dále pracuji také s knihou *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná* Františka Čermáka, významná je i *Česká lexikologie* také od F. Čermáka ve spolupráci s Josefem Filipcem. První zmíněná kniha je poměrně obsáhlá, dvojjazyčná, kapitoly jsou zde česky a poté anglicky. Druhá česká práce je méně podrobná, oblast frazeologie zde tvoří druhou část knihy, tu první zabírá lexikologie. Obě díla jsou pro mou bakalářskou práci podstatná, je určitě potřeba prostudovat také český pohled na téma frazeologie. Neméně důležitá je pro mé bádání práce *Phraseologie: eine Einführung*, jejíž autorkou je Christine Palm. Tato kniha obsahuje velké množství příkladů, což je nápomocné k pochopení tématu. Další odbornou literaturu, ze které získávám teoretické poznatky, napsal Wolfgang Fleischer a jmenuje se *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Informace pak doplňuji ještě z dalších knih. Například z *Phraseologie: ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*, což je novější kniha, kterou napsal Harald Burger, nebo z *Lexikologie des Deutschen: eine Einführung* od autorek Christine Römer a Brigitte Matzke. Témata se v publikacích častokrát překrývají, a tak mám možnost přečíst si interpretace různých autorů, což vede k lepšímu pochopení a orientaci v látce. Knihu, která je klíčová pro druhou část práce, napsala Helgunde Henschel a nese název *Die Phraseologie der tschechischen Sprache: ein Handbuch*. V tomto spise se zaměřuji na téma ekvivalence. Jsou zde zmíněny jednotlivé druhy ekvivalence a kritéria, podle kterých je rozlišujeme. Na teoretické znalosti získané z odborné literatury navazuji druhou částí bakalářské práce, samotným výzkumem ekvivalence frazeologismů.

1 Úvod do frazeologie

Tato kapitola je věnována úvodu do frazeologie. Nejprve se zaměřím na historii frazeologie, na její vývoj. Poté přejdu k tématu frazeologie ve vztahu s nejazykovými obory, budu se zabývat tím, jak na sebe frazeologie a nejazykové obory navzájem působí a jak do sebe pronikají.

1.1 Historie frazeologie

Zkoumáním frazeologie se začali odborně zabývat nejprve sovětsí lingvisté, kteří vytvořili předpoklady pro vznik teorie frazeologie.⁴ Co se týče německé oblasti, rozvoj frazeologie se klade do 20. století, do období po druhé světové válce. Tehdy se lingvisté v Německu zabývali především příslovími a rčeními. Irina Černyševa byla první, kdo vytvořil úplný popis německé frazeologie, stalo se tak roku 1970. Do té doby práce zabývající se tímto tématem v Německu chyběly. Existovaly sice drobné výjimky, v roce 1880 publikoval Hermann Pauls dílo *Prinzipien der Sprachgeschichte*, jinak se ale němečtí lingvisté touto lingvistickou disciplínou příliš nezabývali. První podrobnější teoretické práce k frazeologii vznikly především v bývalé NDR, například autorka R. Klappenbach vydala v roce 1964 *Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache*, zabývala se pochopením předmětu frazeologie a klasifikací frazeologismů. Mezi komplexnější práce ale řadíme až dílo Černyševy. Na téma frazeologie pak vznikly i disertační práce Ully Fix a Annely Rothkegel. Tyto jazykovědkyně se zabývaly otázkami, které nadhodila Černyševa, totiž stanovením předmětu frazeologie a také klasifikací. K největším jazykovědcům v německém prostředí zabývajícím se frazeologií patří Harald Burger, Wolfgang Fleischer, Christine Palm nebo Gertrud Gréciano.⁵

Právě v německé a ruské frazeologii byl od počátku zkoumání frazeologie kladen důraz nejen na klasifikaci frazeologismů a popis jejich strukturálních vlastností, ale také na analýzu kontextu, pochopení souvislostí textu, ve kterém jsou použity. Zkoumání frazeologie v těchto zemích bylo tedy od začátku na vysoké úrovni.⁶

---

⁴ FLEISCHER, Wolfgang. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. 1. Aufl. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1982. s. 10.

⁵ PALM, Christine. *Phraseologie: eine Einführung*. 2., durchges. Aufl. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1997. s. 109-110.

⁶ BURGER, Harald. *Phraseologie: ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung = Phraseology: An International Handbook of Contemporary Research*. Berlin: Walter de Gruyter, 2007. s. 9.

Český autor F. Čermák, který patří mezi největší lingvisty věnující se frazeologii v českém prostředí, uvádí, že k rozvoji frazeologie a idiomatiky vedl zvýšený zájem o lidový a mluvený jazyk a také slovníkářská praxe, která měla velké množství materiálu frazeologického typu. Bylo potřeba řešit, jak tento materiál zpracovat ve slovnících, zda ho řadit podle významu klíčových slov, nebo ho přiřazovat jako klíčový doplněk na konec slovníkového hesla, anebo pro něj vytvářet samostatné slovníky.⁷ Disciplína, která se zabývá frazeologickými slovníky se nazývá frazeografie. Rozlišujeme různé typy frazeologických slovníků. Například encyklopedické, které mají velkou šíři záběru a najdeme v nich i pojmenování nefrazeologická, existují také slovníky vícejazyčné, ty jsou překladové mezi dvěma nebo více jazyky. Kromě těchto se zpracovávají také slovníky historické, které zachycují určitou historickou etapu a mnoho dalších typů.⁸

Ačkoliv zvýšený zájem lingvistů o frazeologii a jejich snaha o teoretický výklad této disciplíny byl zaznamenán především v druhé polovině 20. století, frazeologie byla s lidmi v podstatě od pradávna, např. přísloví se používala už ve starém Egyptě a Řecku.⁹ Frazeologie patří k životu člověka, vychází z jeho zkušeností, zážitků, z historie a tradice národa, vývoje země a každodenního života obyvatel.

1.2 Frazeologie ve vztahu s nejazykovými obory

Frazémy mají spojitost s nejazykovými disciplínami. Do frazeologie proniká historie. Palm se ve svém díle věnuje historické dimenzi frazeologie. Píše, že většina idiomů je součástí evropské vzdělávací tradice a odráží vliv řecké a římské antiky, bible, katolického středověku a jazyku doby reformace. Tyto idiomy se nadále považují za živé, ale používají se spíš už jen v tzv. vzdělaných třídách. Jako příklad se v knize uvádí spojení pro forma, Anno Domini, starý jako Metuzalém a další.¹⁰ Ve frazémech často najdeme odkazy na historické události, postavy atd. Mezi známé frazémy, které odkazují na historickou událost, patří např. dopadnout jako sedláci u Chlumce, potěmkinovské vesnice aj. Frazeologie proniká také do literatury, např. dílo Hra s ohněm od Pujmanové odkazuje na frazém hrát si s ohněm, nebo hra Voskovce a Wericha Nebe na zemi, jejíž název vychází z frazému mít nebe na zemi. A naopak literatura může být

---

⁷ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1985. s. 166.

⁸ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. s. 619-620.

⁹ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1985. s. 166.

¹⁰ PALM, Christine. *Phraseologie: eine Einführung*. 2., durchges. Aufl. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1997. s. 37.

zase zdrojem pro vznik frazémů, tak například se běžně používá spojení Tento způsob léta zdá se mi být nešťastným. Zmíněný výraz se objevil v díle V. Vančury. I Hudba se prolíná s frazeologií. W. A. Mozart napsal operu Don Juan/Don Giovanni a z jejího názvu vznikl frazém, kterým se označuje svůdník, záletník – totiž donchuán. A frazémy pronikají také do malířství. Tak třeba roh hojnosti se objevil na nejednom plátně. Dalším příkladem můžou být kresby J. Lady, který mnoho českých frazémů přenesl do svých obrazů. Typicky se frazémy znázorňují také v karikaturách. Frazeologie má své zastoupení mimo již zmíněné obory rovněž v psychologii. Jedná se o výrazy, které jsou výstižné a jinak je lze těžko vyjádřit. Jmenujme např. frazém plakat nad rozlitym mlékem, všechno se v něm vaří, snesl by jí modré z nebe, nebo být z obliga.¹¹ Frazeologie souvisí též s filozofií (resp. s etikou), hromadí totiž jazykově zformované praktické zkušenosti a zásady člověka, tak např. frazém žádný učený z nebe nespadl, kam vítr tam plášt' a další. A podíl na vzniku frazémů má i etnografie, spousta frazémů je odvozena od různých řemesel, zvyků, nebo pověr, např. je to na jedno brdo nebo mluvit do někoho jako do dubu.¹²

---

¹¹ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. s. 15-17.

¹² FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1985. s. 167-168.

2 Terminologie

2.1 Frazeologie a idiomatika

Frazeologie a idiomatika je relativně mladá lingvistická disciplína, která se zabývá studiem a popisem frazémů a idiomů všech úrovní. Její zkratka je IF.¹³ Rozdíl mezi frazeologií a idiomatikou lze vysvětlit tak, že idiomatika sleduje frazeologismy především ze sémantického hlediska. V Německu se termín idiomatika používá zřídka, disciplína, která se zaobírá frazeologismy se tam označuje spíše jen jako frazeologie. Přesto například W. Fleischer ve své knize zmiňuje výrazy jako idiom a idiomatika a píše, že vládne chaos v terminologii.¹⁴

Podle Christine Palm zní definice frazeologie takto: „*Frazeologie je věda nebo nauka o pevně daných slovních vazbách, které mohou v systému a větě převzít funkci a význam jednotlivých slov (lexémů)*.“¹⁵

Harald Burger popisuje frazeologii tak, že je to disciplína lingvistiky, která se zabývá frazémy, přičemž frazémy jsou kombinace slov, které jsou lidem známe stejně tak, jako jednotlivá slova. Zároveň je frazém výraz, který není sestaven pro jedno použití, na místě pro konkrétní situaci a z náhodných slov.¹⁶ Dalším popisem frazému a také idiomu se věnuji v následující kapitole.

2.2 Frazém, idiom a frazeologismus

Frazém, idiom i frazeologismus jsou termíny, které používáme pro označení ustáleného slovního spojení, jehož význam se nedá odvodit z významu slov obsažených v tomto spojení. Toto spojení má totiž svůj vlastní význam, který vychází z historie, zvyků, tradic, každodenního života obyvatel a povahy národa a je znám určité skupině lidí – rodilým mluvčím, nebo cizincům, kteří se musí ustálené slovní spojení naučit spolu s jeho významem. Znalost ustálených slovních spojení u rodilých mluvčích závisí na věku jedince, jelikož děti mají

---

¹³ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. s. 24-25.

¹⁴ FLEISCHER, Wolfgang. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. 1. Aufl. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1982. s. 8-9.

¹⁵ „Die Phraseologie ist die Wissenschaft oder Lehre von den festen Wortverbindungen einer Sprache, die in System und Satz Funktion und Bedeutung einzelner Wörter (Lexeme) übernehmen können.“ (Palm, s. 1), přeloženo autorkou BP

¹⁶ BURGER, Harald. *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearbeitete Aufl. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2015. s. 11.

tendenci chápat frazeologismy doslovně, nemají dostatečné životní ani lingvistické zkušenosti k pochopení přeneseného významu. Dále dle mého názoru záleží na slovní zásobě každého člověka, protože ta není u nikoho stejná a odvíjí se od vzdělání, prostředí, ve kterém se člověk pohybuje a dalších kritérií. Nyní se budu věnovat definicím termínů frazém, idiom a frazeologismus podle různých autorů.

Frazém a idiom jsou základními jednotkami frazeologie a idiomatiky. Jejich definici určil František Čermák v tomto znění: „*Idiom a frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo).*“¹⁷ Z toho vyplývá, že frazém a idiom je speciální spojení prvků, které fungují v tomto spojení jinak, než jsou používány normálně.

Lidově se frazému a idiomu říká rčení (popř. úsloví, obrat), také přísloví, pořekadlo, nebo pranostika. Nelze je synchronně dělit nebo analyzovat do komponentů. Co se týče rozdílu mezi frazémem a idiomem, F. Čermák ho vysvětluje tak, že pokud analyzujeme kombinatorický útvar formálně, z hlediska formálních rysů, hovoříme o frazému. Pokud se jedná o analýzu z hlediska relevantních sémantických rysů, hovoříme o idiomu.¹⁸

Podle F. Čermáka lze frazém a idiom vnímat jako nejdůležitější součást stereotypů. Stereotyp v jazyce je jednotka, která je ustálená, negenerovatelná, hotová, relativně frekventovaná a známá. Velký výskyt stereotypů je v institucionalizovaném jazyce, tam se používá mnoho formulí, např. formule pozdravné, děkovné, práci, svatební, zatýkací a mnoho dalších. K často užívaným stereotypům se řadí propoziční a polypropoziční frazémy, zejména přísloví, pořekadla, korelované pozdravy, přání atd.¹⁹

Obecně lze ustálené slovní spojení, jak již bylo napsáno výše, také nazývat frazeologismem. Palm o frazeologismech píše: „*Frazeologismy jsou prostředkem k rozšíření slovní zásoby, k pojmenování a zpracování světa v lidské jazykové činnosti.*“²⁰ Také informuje,

---

¹⁷ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*, Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. s. 31.

¹⁸ Tamtéž, s. 33-34.

¹⁹ Tamtéž, s. 24-25.

²⁰ „Die Phraseologismen sind ein Mittel zur Erweiterung des Wortschatzes, zur Benennung (Nomination) und Verarbeitung der Welt in der menschlichen Sprachtätigkeit.“ (Palm, s.1), přeloženo autorkou BP

že prostřednictvím frazeologismů se dobře vystihují především emoce, postoje, nebo (negativní) chování.²¹

Další německá definice pak představuje frazeologismy jako slovní spojení, která jsou známá mluvčím němčiny (v případě českých frazeologismů mluvčím češtiny) a představují standardní použití.²² Ve frazeologismech jsou uchovány stereotypy lidových názorů, najdeme v nich například informace o vztahu mezi muži a ženami, o ideálech krásy, morální hodnoty a další. Existují jazykovědci, kteří považují frazeologismy za to nejsvětější z národního jazyka. Právě frazeologismy totiž reprezentují ducha a osobitost národa.²³

Autorka Helgunde Henschel se ve své knize k terminologii vyjadřuje takto: „*V poslední době se frazém stále častěji používá k pojmenování frazeologické jednotky v analogii k fonému, morfému, lexému, sémému.*“²⁴ V souvislosti s tímto tvrzením zmiňuje, že frazém je vhodnější pojmenování než frazeologismus při tvoření složených termínů jako je Phrasembedeutung (význam fráze) a další. V anglicky mluvících oblastech se podle H. Henschel používá termín idiom a idiomy. To tvrdí i Harald Burger ve svém díle *Phraseologie: ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Termín idiom má v širším slova smyslu více významů. Kromě významu, který určil F. Čermák, kdy idiom se používá v případě, že zkoumáme frazeologismus ze sémantického hlediska, můžeme pod tímto termínem chápat také nějaký jazyk, skupinu jazyků nebo idiolekt. Mimoto může být idiom také označení pro jednoslovné nebo víceslovné lexémy, které jsou při konfrontaci s jiným jazykem výjimečné, svérázné a nepřeložitelné.²⁵

---

²¹ PALM, Christine. *Phraseologie: eine Einführung*. 2., durchges. Aufl. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1997. s. 1.

²² RÖMER, Christine a Brigitte MATZKE. *Lexikologie des Deutschen: eine Einführung*. 2., aktualisierte und ergänzte Aufl. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2005. s. 158.

²³ Tamtéž, s. 179-180.

²⁴ „Neuerdings wird in zunehmendem Maße Phrasem zur Benennung der phraseologischen Einheit verwendet in Analogie zu Phonem, Morphem, Lexem, Semem.“ (Henschel, s. 14), přeloženo autorkou BP

²⁵ HENSCHEL, Helgunde. *Die Phraseologie der tschechischen Sprache: ein Handbuch*. Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang GmbH, 1993. s. 14.

3 Klasifikace frazeologismů v české oblasti

Každý frazém a idiom je tvořen z jazykových jednotek, tzv. komponentů. Lingvisté zkoumají povahu těchto komponentů, vzájemný vztah mezi nimi, povahu jejich výsledného kombinatorického útvaru (frazému a idiomu), tedy povahu celku i vztah komponentů k celku.²⁶ Na základě povahy komponentů je také možné učinit strukturní klasifikaci frazémů a idiomů. Podle Filipce s Čermákem rozlišujeme lexikální frazémy a idiomy, kolokační frazémy a idiomy, frazémy a idiomy propoziční a polypropoziční monosubjektové a frazémy a idiomy polypropoziční intersubjektové. Při popisu klasifikace frazeologismů v české oblasti vycházím z české literatury, proto používám termíny, které používá český autor, tedy frazém a idiom.

3.1 Lexikální frazémy a idiomy

Do této skupiny řadíme frazémy a idiomy, které jsou jednoslovnými lexémy. Rozlišujeme zde dvě skupiny, a to idiomatická kompozita a idiomatické deriváty.

Idiomatická kompozita se objevují u podstatných jmen, např. frazém budižkničemu, držgrešle, nebo patolízal. Mezi přídavná jména patří např. malomocný nebo novopečený. Lexikální frazémy a idiomy se objevují i ve formě sloves, např. zadostiučinit, anebo příslovci cobydup, jaksepatří a mnoho dalších. U těchto vyjmenovaných slovních druhů nalezneme idiomatická kompozita nejčastěji, vyskytují se ale i jako citoslovce a zájmena, kupříkladu propánajána aj.

Idiomatické deriváty jsou běžné u podstatných jmen, např. beznaděj, neplecha. Dále také u přídavných jmen, např. dochvilný, nevrlý. A vyskytují se také u sloves, např. najít, zanevřít a u příslovci, např. nanovo, ztuha ad.²⁷

3.2 Kolokační frazémy a idiomy

Do této skupiny náleží takové frazémy a idiomy, které ještě nejsou větami, jejich komponenty jsou slova nebo určité slovní formy a samy o sobě ještě netvoří promluvu. Úlohu komponentů mají autosémantika a synsémantika.²⁸ Autosémantika jsou charakterizována jako

---

²⁶ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1985. s. 169.

²⁷ Tamtéž, s. 210-211.

²⁸ Tamtéž, s. 212.

slova významově samostatná, například podstatné jméno, přídavné jméno ad.²⁹ Oproti tomu synsémantika jsou slova významově závislá, jejich význam se plně rozvíjí až ve spojení s autosémantikou. Jedná se především o spojky, předložky a částice nebo méně často také zájmena.³⁰ Jako příklad autosémantik v úloze komponentů u kolokačních frazémů a idiomů Filipec s Čermákem uvádí jablko sváru, zlatý důl, tlouct špačky a mnoho dalších, u sémantik pak konkrétně pro nic za nic, podle mého, k tomu všemu aj. Existují samozřejmě také smíšené kombinace, tedy autosémantika a synsémantika dohromady, autoři uvádí např. spojení od oka, za mlada, ani za mák, být pro atd. V úloze komponentů se mimo autosémantika a synsémantika vyskytují také abstraktní substantiva, kupříkladu věnovat pozornost, nabýt paměti aj. A zvláštní postavení má přirovnání, které má většinou funkci kolokace. Přirovnání má výjimečnou povahu v IF, jeho komponentem může být jen slovo (sněhobílý = bílý jako sníh), kolokace (holubičí povaha = jako holubice), ale i věta.³¹

3.3 Frazémy a idiomy propoziční a polypropoziční monosubjektové

Tyto frazémy a idiomy jsou už hotovou promluvou, propozicí. Jedná se o kombinace komponentů z roviny lexikální nebo kolokační, v takovém případě se jedná o frazémy a idiomy propoziční. Nebo jde o kombinace komponentů z roviny propoziční, potom vznikají polypropoziční frazémy a idiomy. Častokrát však dojde ke splývání. Mezi propoziční frazémy a idiomy patří např. ani kuře zadarmo nehrabe, do třetice všeho dobrého, mezi polypropoziční třeba jak si kdo ustele, tak si lehne, nebo vrána k vráně sedá. Tento druh frazémů může být také tvořen neslovesnými větami, např. na Nový rok o slepičí krok.

Monosubjektové frazémy a idiomy jsou takové frazémy a idiomy, které jsou vázány jen na jednoho mluvčího. Do propozičních frazémů patří přísloví, která mají většinou metaforickou povahu, dále pořekadla, ta bývají i nemetaforická a na rozdíl od přísloví mají často konkrétní subjekt, např. nepásli jsme spolu krávy. Řadíme sem také pranostiky, které vychází z ročních období, počasí a zemědělské činnosti, např. studený máj-v stodole ráj. Méně často užívané jsou dnes již cizojazyčné citátové idiomy a frazémy, které jsou známé pod názvem okřídlená slova,

---

²⁹ HLADKÁ, Zdeňka. Autosémantikum. In: KARLÍK, Petr (ed.). *Nový encyklopedický slovník češtiny online* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012- [Cit. 17. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/AUTOSÉMANTIKUM>.

³⁰ HLADKÁ, Zdeňka. Synsémantikum. In: KARLÍK, Petr (ed.). *Nový encyklopedický slovník češtiny online* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012- [Cit. 17. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SYNSÉMANTIKUM>.

³¹ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1985. s. 212-217.

jedná se o spojení jako cogito, ergo sum. Okřídlená slova se používají i v přeložené formě, třeba být, či nebýt.³²

3.4 Frazémy a idiomy polypropoziční intersubjektové

Tyto frazémy a idiomy tvoří dvě a více propozic a vztahují se ke dvěma a více mluvčím. Jedná se frazémy a idiomy, které se často používají v dialogu. Mezi hlavní typy patří:

- korelované pozdravy, např:
  1. Na shledanou!
  2. Na shledanou!
- zdvořilostní fráze jako:
  1. Děkuji.
  2. Není zač.
- kontaktní formule kupříkladu:
  1. Jak se vede?
  2. Děkuji, ujde to.
- žertovné a jiné reakce a repliky jako:
  1. Já mám hlad.
  2. Tak si ho hlad' a říkej mu malej!
- dále hádanky aj.³³

---

³² FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1985. s. 219-221.

³³ Tamtéž, s. 221-222.

4 Klasifikace frazeologismů v německé oblasti

V minulé kapitole jsem se věnovala strukturálnímu, tedy nejobecnějšímu rozdělení frazeologismů v české oblasti. Nyní se zaměřím na základní klasifikaci frazeologismů v oblasti německé. V Německu existuje velké množství klasifikací frazeologismů, avšak rozsah práce by pro tuto problematiku nebyl dostačující, navíc to není primární téma bádání, proto se věnuji jen klasifikaci, kterou určil lingvista Harald Burger. Podle H. Burgera rozlišujeme referenční, strukturální a komunikativní frazémy.

4.1 Referenční frazémy

Referenční frazémy se týkají objektů, dějů a stavů skutečnosti ať už v opravdovém, nebo imaginárním světě. Dělíme je na nominační a propoziční.

4.1.1 Nominační frazémy

Nominační frazémy objekty a děje charakterizují, označují. Jedná se o větné členy. Tyto frazémy můžeme dělit podle idiomatičnosti na kolokace (frazémy, které nejsou idiomatické nebo slabě idiomatické frazémy), částečné idiomy a idiomy. Dále lze tento typ frazémů dělit na frazémy verbální, nominální, adverbiální a adjektivní.³⁴

4.1.2 Propoziční frazémy

Propoziční frazémy vystupují jako výpovědi o objektech a dějích a jsou to celé věty nebo i text. Také propoziční frazémy se dále dělí, a to na dvě skupiny – stabilní fráze a topische Formeln. Stabilní fráze jsou, co se týče jazykového útvaru, věty a jsou přímo vázané na kontext.³⁵ Jedná se například o frazémy, které obsahují neurčité zájmeno jako někomu, někdo atd. Za toto neurčité zájmeno se dá doplnit konkrétní jméno, a tím se frazém naváže na kontext, např. někomu spadl kámen ze srdce.³⁶

Druhý typ propozičních frazémů tvoří tzv. topische Formeln. Tyto frazeologismy nejsou vázané na kontext. Jsou srozumitelné, aniž bychom znali souvislosti, konkrétní situaci. Rozlišujeme zde dvě skupiny, tzv. Sprichwörter a Gemeinplätze. Sprichwörter česky znamená přísloví. Dříve se přísloví považovalo spíše za oblast folklóru, až později se ukázalo, že má své místo v lingvistice. Jako příklad přísloví poslouží spojení – co je v domě, není pro mě; důvěřuj,

---

³⁴ BURGER, Harald. *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearbeitete Aufl. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2015. s. 31-33.

³⁵ Tamtéž, s. 34.

³⁶ Tamtéž, s. 42.

ale prověřuj, nebo kdo se bojí, nesmí do lesa. Gemeinplätze se liší od přísloví tak, že nevyjadřují nějaké nové postřehy, nýbrž samozřejmé věci, bývají také označovány jako Evidenzformeln nebo Evidenzaussagen. Jako příklad mohu uvést spojení člověk žije jen jednou. Gemeinplätze v komunikaci mohou být použity k účelu hodnocení nebo ospravedlnění nějakého jednání.³⁷

4.2 Strukturální frazémy

Tyto frazémy mají za úkol tvořit syntaktické relace. Co se týče syntaktické stránky, uvádí se frazémy předložkové, např. v průběhu, vzhledem k a frazémy spojkové, např. jak-tak.

4.3 Komunikativní frazémy

Komunikativní frazémy hrají velkou roli v komunikaci, jedná se o spojení jako dobrý den, myslím si atd.³⁸

---

³⁷ BURGER, Harald. *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearbeitete Aufl. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2015. s. 35.

³⁸ Tamtéž, s. 31-32.

5 Kritéria frazeologismů

Různí lingvisté klasifikují frazeologismy podle různých kritérií. Ve své práci se budu věnovat klasifikaci podle H. Burgera. H. Burger uvádí kritéria idiomatičnost, stabilitu a polylexikalitu. Jen pro doplnění zmiňuji i kritéria jiného jazykovědce, a to Wolfganga Fleischera. W. Fleischer také uvádí stabilitu a idiomatičnost, a k tomu ještě přidává kritérium lexikalizace a reprodukovatelnosti. Lexikalizace znamená, že frazeologismus je uložen v lexikonu jazyka a termín reprodukovatelnost se dá vysvětlit tak, že frazeologismy jsou reprodukovány jako hotové lexikální jednotky.³⁹ Do této kapitoly jsem na závěr zařadila také anomálii, ta sice nepatří mezi kritéria frazeologismů, ale je to jejich základní rys.

5.1 Polylexikalita

Polylexikalita stanovuje počet slov, který má slovní spojení obsahovat, aby mohlo být chápáno jako frazeologismus. Podle Burgera musí frazém tvořit alespoň dvě ortograficky odlučitelná slova, dvě lexikální jednotky.⁴⁰

5.2 Idiomatičnost

Idiomatičnost vyjadřuje, že frazeologismy nelze chápat doslovně. Jejich význam není možné odvodit od slov, která tvoří konkrétní frazeologismus. Slova, která v něm vystupují a která člověk podvědomě nějak chápe a pojí si je s určitým významem, tu takovými slovy nejsou. Nesou jiný význam, který je vždy specifický právě pro ten jeden konkrétní frazém.⁴¹ Tyto sémantické zvláštnosti oddělují frazeologismy od volných slovních spojení. Rozlišujeme určité stupně idiomatičnosti, frazém je tím víc idiomatičtější, čím větší je rozdíl mezi doslovným významem a frazeologickým významem frazému.⁴²

5.3 Stabilita

Podle H. Burgera je frazém takové spojení, které je mezi lidmi známé a používané. Lidé chápou jeho význam, aniž by museli analyzovat jednotlivá slova zvlášť, nesnaží se ho chápat

---

³⁹ FLEISCHER, Wolfgang. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. 1. Aufl. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1982. s. 67.

⁴⁰ BURGER, Harald. *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearbeitete Aufl. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2015. s. 15.

⁴¹ MALÁ, Jiřina. Frazeologismy v masmédiích. In: *Stylistický web* [online]. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2003 [cit. 2. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/stylistika/studie/frazeologizmy.htm>.

⁴² BURGER, Harald. *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearbeitete Aufl. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2015. s. 26-27.

doslovně. Význam frazeologismu je pevně zakořeněn v jazyce. Tedy frazeologismus je stabilní, pevně daný. Burger rozlišuje tři typy stability, a to psycholingvistickou, strukturální a pragmatickou.⁴³ Existuje však také určitá relativizace stability, i tu v této kapitole nastíním.

5.3.1 Psycholingvistická stabilita

Psycholingvistická stabilita znamená, že frazeologismus je v naší paměti uložen jako celek. Jako důkaz poslouží testy, kdy respondenti dostávají začátek přísloví a mají ho dokončit. Na rozdíl od volných spojení, kam doplní různá slova, která je zrovna napadnou, u přísloví doplní slova, která tam patří. Frazém je v paměti tedy uložen jako psycholingvistická jednotka, je zakotven v jazykovém systému s konkrétními komponenty a s konkrétním významem. Zde je však potřeba zmínit, že málokterý frazeologismus existuje pouze v jedné stabilní variantě, většina frazeologismů má více správných variant. Tomuto tématu se budu věnovat dále u kapitoly variace.⁴⁴

5.3.2 Strukturální stabilita

Tento druh stability nás obeznamuje se strukturálním rozdílem mezi frazeologickým slovním spojením a volným slovním spojením. Ve volných slovních spojení musí být zohledněna jen pravidla morfosyntaktická a sémantická, jinak je jejich struktura volná. Když dojde k porušení těchto pravidel, stává se většinou pouze to, že výrok může znít neobvykle, nebo je potřeba kontextu k jeho pochopení. Zatímco když se poruší struktura frazeologického slovního spojení, tak toto spojení může dokonce i ztratit význam, které nese a stát se volným slovním spojením. Frazeologická spojení jsou typická svou nepravidelností a také omezeními, která jdou nad rámec běžných pravidel, dodržovaných u spojení volných.⁴⁵

5.3.3 Pragmatická stabilita

Tato stabilita je zřejmá u frazeologismů, které se používají při typických, mluvených i psaných, komunikačních situacích. Patří sem například pozdravné formule jako dobrý den, ahoj, nebo spojení jako myslím si atd.⁴⁶

---

⁴³ BURGER, Harald. *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearbeitete Aufl. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2015. s. 16

⁴⁴ Tamtéž, s. 17-19.

⁴⁵ Tamtéž, s. 19-21.

⁴⁶ Tamtéž, s. 26.

5.3.4 Relativizace stability

Jak již bylo zmíněno výše, pokud se poruší struktura frazeologismů, může se z frazeologického slovního spojení stát spojení volné bez frazeologického významu. Také platí, že není možné jen tak nahrazovat slova ve frazeologismu jinými slovy. Avšak zároveň platí, že existuje jen malé množství frazeologismů, které existují pouze v jedné stabilní variantě. Existuje určitá relativizace stability. U ní rozlišujeme dva termíny, a to variaci a modifikaci.

Variace

Velké množství frazémů nemá jen jednu správnou variantu, nýbrž dvě, nebo více variant. Jedná se o takové případy, kdy komponent ve frazému může být v jednotném i množném čísle, může být použito jiné sloveso, předložka, přídavné jméno a další slovní druhy. Dokonce existují i takové frazeologismy, které mají variabilní pořádek slov. Novější studie dokazují, že frazeologismy jsou více variabilní, než se uvažovalo dříve.

Modifikace

Modifikací rozumíme příležitostnou variaci frazeologismu, vytvořenou pro potřeby textu. Velkou roli hraje modifikace v jazyce dnešních masmédií.⁴⁷

5.4 Anomálie

Anomálie je typický, charakteristický rys pro frazeologii. Frazémy nevychází z jazykových pravidel, např. pád zde nemá funkční úlohu pádu, slovo, které má v jiných případech užití jazyka určitý povědomý význam zde takovým slovem není. Čermák ve svém díle píše: „*Je to dáno všudypřítomnou anomálností různého druhu, která především neumožňuje uplatnění řádné analýzy frazému založené na kritériích pravidelného jazyka ani naopak jeho syntézy z výchozích komponentů.*“⁴⁸ Pravidelný jazyk je běžný jazyk, ze kterého frazeologie čerpá a zároveň se od něj liší. Tento pravidelný jazyk má svá syntaktická a sémantická pravidla a frazeologie je v postavení k němu paralelní a komplementární.⁴⁹ Kritéria pravidelného jazyka se dají využít pouze k vnější charakteristice komponentů, můžeme analyzovat strukturu a typ

---

⁴⁷ BURGER, Harald. *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearbeitete Aufl. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2015. s. 22-25.

⁴⁸ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. s. 26.

⁴⁹ FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1985. s. 167.

frazému. Tato analýza je však pouze vnější a o povaze ani o složení frazému nám neposkytuje informace.⁵⁰

Frazémy nejsou pravidelné kombinace, které by se řídily podle analogických pravidel-pravidel sémantických, která určují významovou slučitelnost kombinovaných prvků a smysluplnost jejich výsledné kombinace a pravidel formálních a gramatických. Frazeologie netoleruje tato pravidla, frazémy vznikají spontánně, jedná se o anomální frazeologické kombinace. U pravidelného jazyka naopak hovoříme o pravidelných analogických kombinacích, např. k slovu otevřený řadíme věci, které jsou otvíratelné jako dveře, okno, krabice apod. Je tedy zachováno pravidlo sémantické a zároveň zde záleží na slovosledu a rodové shodě, tedy na pravidlu formálním. Na základě dodržování těchto pravidel je v pravidelném jazyce možné tvořit nové a nové kombinace. U frazému toto možné není, platí zde nemožnost paradigmatické záměny některého komponentu analogicky jiným ve stejné, resp. obdobné funkci. Jako příklad uvedu spojení mít z něčeho obtížnou hlavu, jedná se o vymyšlenou nefrazémovou variaci k frazému mít z něčeho těžkou hlavu. Obdobně např. třetí kolo u vozu ve vztahu k frazému páté kolo u vozu.

Existují různé druhy anomálií a u frazémů se vyskytují v různém složení a počtu. Mezi druhy anomálie patří např. nemožnost určit slovní druh u slova hin, které se objevuje ve frazémů být hin, nebo anomálie v gramatických transformacích, kdy např. frazém přirůst někomu k srdci nemůže být použit v otázce, pasivu, kondicionálu, imperativu ani v první osobě singuláru a plurálu.⁵¹

---

⁵⁰ ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. s. 26.

⁵¹ Tamtéž, s. 25-31.

6 Ekvivalence frazeologismů

„Pod pojmem ekvivalence rozumíme komunikativní analogii mezi zdrojovým a cílovým jazykem jednotky.“⁵² Podle této definice H. Henschel chápeme, že ekvivalence se zabývá vztahem frazeologických jednotek mezi dvěma jazyky, dochází k porovnávání. Při porovnávání českých a německých frazeologismů práci omezují velké rozdíly v gramatickém systému, ve tvoření slov, kdy němčina obsahuje velké množství složenin a také členy. I přesto však existuje spousta českých a německých frazémů, které jsou si určitým způsobem podobné.

Podle Helgunde Henschel rozlišujeme čtyři druhy ekvivalence, a to úplné ekvivalenty, částečné ekvivalenty, čistě sémantické ekvivalenty a nulové ekvivalenty, zvláštní skupinu v jazyce pak tvoří tzv. falešní přátelé.⁵³

6.1 Úplné ekvivalenty

Úplné ekvivalenty jsou takové ekvivalenty, které se shodují v rovině sémantické, strukturální a lexikální. Tyto frazémy mají i stejný přenesený význam. Dělíme je na několik podskupin:

- a) morfologické a morfosyntaktické odchylky:
  - sem řadíme frazémy, které se liší v čísle, tedy v tom smyslu, že jeden frazém obsahuje číslo jednotné a druhý číslo množné nebo naopak, např. české hromy a blesky a německé Donner und Blitz,
  - dále také frazémy, které se liší v pádě, jako dostat košem – einen Korb bekommen,
  - další odchylka, která sem spadá, je jiná předložka, tak např. sedět na dvou židlích a zwischen zwei Stühlen sitzen,
  - a jako poslední frazémy, které obsahují morfologickou nebo morfosyntaktickou odchylku, H. Henschel uvádí takové případy, kdy německý jazyk nebere v potaz české zdvojnásobení, ku příkladu tvrdý oříšek a eine harte Nuß,
- b) použití synonyma – lámat nad někým/něčím hůl – über jmdn. / etw. den Stab (doslovně Stock) brechen,
- c) změněné pořadí slov – jako kočka a pes – wie Hund und Katze,

---

⁵² „Unter Äquivalenz verstehen wir die kommunikative Entsprechung zwischen Ausgangs – und Zielsprache einer Einheit.“ (Henschel, s. 137), přeloženo autorkou BP

⁵³ HENSCHEL, Helgunde. *Die Phraseologie der tschechischen Sprache: ein Handbuch*. Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang GmbH, 1993. s. 137-138.

- d) rozdílná explicita – frazém jednoho jazyka obsahuje jiné množství komponentů než frazém druhého jazyka, např. mít drzé čelo – die Stirn haben,
- e) rozdílná variance – tato odchylka znamená, že v jednom jazyce existuje více variant frazému, zatímco ve druhém jazyce je jen jedna varianta, bohatší na varianty je český jazyk
  - morfologická variance – být někomu trnem v očích (oku) – jmdm. ein Dorn im Auge sein, dostat se někomu do rukou (ruky) – jmdm. in die Hände geraten,
  - lexikální variance – kousnout do kyselého/trpkého/hořkého jablka – in den sauren Apfel beißen,
- f) české víceslovné frazémy, která vystupují v německém jazyce jako složeniny – husí kůže – Gänsehaut, do nebe volající – himmelschreiend, ale také např. prokázat někomu medvědí službu – jmdm. einen Bären dienst erweisen.⁵⁴

6.2 Částečné ekvivalenty

Částečné ekvivalenty se liší v lexikální, strukturální, nebo sémantické oblasti a mohou mít jinou funkci. I zde máme několik podtypů:

- a) záměna komponentů – tato odchylka je u částečných ekvivalentů vůbec nejčastější
  - nejčastěji je ten zaměněný komponent podstatné jméno, které zachová stejnou strukturu, význam a funkci, jako příklad H. Henschel uvádí vzít nohy na ramena – die Beine in die Hand nehmen, nebo kupovat zajíce v pytli – die Katze im Sack kaufen,
  - také může dojít k záměně slovesa, např. mít vítr z něčeho – Wind von etw. bekommen,
  - záměna komponentů se může projevit i tak, že se mění hned několik komponentů ve frazému, a to jak v českém, tak v německém jazyce, oba jazyky mají v tomto ohledu tedy více správných variant. Jako příklad poslouží frazém lehká (prodejná, povětrná) žena (dívka) – leichtes (käufliches, windiges) Mädchen (Frau). Soudím, že je to podobné rozdílné varianci u úplné ekvivalence, avšak u rozdílné variance se jedná o to, že v jednom jazyce existuje více variant frazému a ve druhém jedna, v případě, že se pak aspoň jeden pár frazémů shoduje, zůstává frazém úplným ekvivalentem,
- b) funkcionální rozdíly – zde hovoříme o změnách ve valenční struktuře nebo o rozdílech mezi činným a trpným rodem, př. olíznout všech deset – sich alle zehn Finger nach etw. lecken, mít dlouhé prsty – ein Langfinger sein,

---

⁵⁴ HENSCHEL, Helgunde. *Die Phraseologie der tschechischen Sprache: ein Handbuch*. Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang GmbH, 1993. s. 138-140.

- spadá sem derivace typu – dostat se do svrabu – in Teufels Küche kommen proti být ve svrabu – in einer schlimmen Lage sein,
  - do této podskupiny patří i přirovnání, která se v německém jazyce objevují jako složeniny, např. (být) červený jako rak – krebsrot (sein), (být) jasný jako křišťál – kristallklar (sein),
  - patří sem i frazémy jako modrý pondělek a držet modrý pondělek, kdy oba české frazémy vyjadřuje jeden německý, a to blauer Montag,
- c) rozdílný charakter obrazu – tyto frazémy mají z části jiné nebo úplně jiné komponenty, jejich charakter obrazu je podobný, stejný u obou frazémů zůstává význam a jejich vzájemný vztah je zřejmý, tím se liší od čistě sémantické ekvivalence, např. vystát dolík – sich die Beine in den Bauch stehen (doslovně by to bylo eine Vertiefung stehen), sousto někomu hořklo v ústech – jmdm. blieb der Bissen im Halse stecken,
- d) sémantické rozdíly – tyto frazémy jsou formálně shodné, ale liší se ve významu, př. slovo dalo slovo – ein Wort gab das andere (und es entstand Streit), český význam toho frazému je odlišný, totiž nevznikla hádka, ale dohodli jsme se, ujednání, dohoda.⁵⁵

6.3 Čistě sémantické ekvivalenty

Čistě sémantické ekvivalenty jsou takové dvojice frazémů, které mají stejný, nebo podobný význam, ale jinou formu, nemají shodu v komponentech ani podobnou obraznost. Rozdíl mezi částečnými ekvivalenty s odchylkami v charakteru obrazu a čistě sémantickými ekvivalenty vidím v tom, že čistě sémantické ekvivalenty se neshodují ani v komponentech, ani v obraznosti, kdežto částečné ekvivalenty mají obraznost podobnou a také komponenty se mohou částečně shodovat. Mezi čistě sémantické ekvivalenty patří frazémy jako mít máslo na hlavě – Dreck am Stecken haben, nebo vypálit někomu rybník – jmdm. das Wasser abgraben a další.⁵⁶

6.4 Nulové ekvivalenty

Nulová ekvivalence znamená, že pro frazém z výchozího jazyka neexistuje ekvivalent v cílovém jazyce. Takové frazémy musí být vyjádřeny opisnou formou a cílem je, aby bylo

---

⁵⁵ HENSCHER, Helgunde. *Die Phraseologie der tschechischen Sprache: ein Handbuch*. Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang GmbH, 1993. s. 140-142.

⁵⁶ Tamtéž, s. 142.

zachováno co největší množství informací. Jsou různé způsoby pro překlad nulově ekvivalentních frazémů:

- a) překlad pomocí jednoslovných lexémů – např. prásknout do bot – abhauen, tento způsob je nejvhodnější, nejvíce zachovává význam frazému,
- b) pomocí neexpresivních jednoslovných lexémů a volných slovních spojení – přijít s křížkem po funuse – zu spät kommen,
- c) pomocí perifrází – př. pozdě bycha honit! – nicht mehr zu ändern, sem spadají i frazémy, které vychází z reálií, vlastních jmen a zvyků, např. mít řečí jako Palackej – viel reden.⁵⁷

6.5 Falešní přátelé

Falešní přátelé jsou taková spojení ve dvou jazycích, která jsou formálně identická, avšak významově spolu nemají nic společného. Například české mít pré, tedy mít volnost, mít se dobře má stejný význam jako německé völlig freie Hand haben, kdybychom ale použili das Prä haben, znamená to v německém jazyce mít přednost, mít výhodu, nikoliv mít volnost jako v jazyce českém.⁵⁸

---

⁵⁷ HENSCHER, Helgunde. *Die Phraseologie der tschechischen Sprache: ein Handbuch*. Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang GmbH, 1993. s. 142-143.

⁵⁸ Tamtéž, s. 144.

II. POROVNÁVÁNÍ MÍRY EKVIVALENCE

7 Výzkumná část

Druhá část bakalářské práce sestává z výzkumu, budu analyzovat a porovnávat německé a české frazeologismy obsahující čtyři živly a od nich odvozené komponenty. Analýza bude probíhat na základě stupňů ekvivalence, které určila Helgunde Henschel. Frazeologismy budu čerpat ze slovníku *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Zároveň budu nahlížet také do řady slovníků *Slovník české frazeologie a idiomatiky 1-4*. Jednotlivé frazémy budu zkoumat a podle teoretických znalostí, které jsem načerpala během psaní první části práce, budu určovat, o jaký druh ekvivalence se jedná. Vždy se chystám frazémy rozdělovat do skupin úplná ekvivalence, částečná, čistě sémantická a nulová ekvivalence. Mimoto za frazém napíši, podle jakého kritéria jsem usoudila, že se jedná o tu danou ekvivalenci. Ke každému spojení také uvedu doslovný překlad, až na úplnou ekvivalenci, kde je překlad totožný.

Jako první se zaměřím na komponent vodu. Nejprve budu pracovat s frazémy, kde se voda doslovně nachází, dále přejdu na ty, které obsahují různou podobu a skupenství tohoto živlu. Budu se zabírat frazémy, které obsahují slova kapka, déšť, led, pára a sníh. Následovat bude živel oheň. Až uvedu příklady frazémů, kde se nachází přímo slovo oheň, přejdu na takové, které mají komponent jiskra, popel a plamen/plameny. Dále se budu věnovat frazémům, které obsahují slovo země a půda a jako poslední se zaměřím na takové, které v sobě mají zakomponované slovo vzduch a od toho odvozený vítr.

7.1 Voda

Úplná ekvivalence

- zu Wasser und zu Land(e) – po vodě i po souši, na vodě i na zemi, na moři i na souši⁵⁹
- wie mit kaltem Wasser übergossen – jako když ho poleje studenou vodou⁶⁰ – rozdílná explicita
- ein stilles Wasser sein – být (taková) tichá voda⁶¹
- da / bis dahin fließt / läuft noch viel Wasser den Berg / die Donau / den Rhein / ... hinunter / hinab – do té doby / uplyne ještě hodně vody; to ještě bude nějaké čas trvat; to ještě nějaký čas potrvá⁶² – rozdílná explicita
- etw. ist / treibt / leitet / richtet / ... (das) Wasser auf jmds. Mühle / Mühlen – něco / to je voda na něčí mlýny; něco se někomu hodí; něco někomu nahrává⁶³
- (öffentlich) Wasser predigen und (heimlich) Wein trinken – kázat vodu, a pít víno⁶⁴
- Wasser in ein / mit einem Sieb schöpfen – nabírat vodu řešetem / sítím⁶⁵
- Wasser treten – šlapat vodu⁶⁶
- bei Wasser und Brot (sitzen) – o vodě a chlebu⁶⁷
- an jmdm. ablaufen wie das Wasser am Entenflügel / am Pudel / an der Gans (doslovně po někom sjet jako voda po huse) – po někom sjet jako po igelitu/jako voda po huse; někomu být fuk / buřt / egál / ukradenej / lhostejný; na někoho nemít žádný vliv; někoho se nijak nedotknout⁶⁸

---

⁵⁹ HERMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 2312.

⁶⁰ Tamtéž, s. 2312.

⁶¹ Tamtéž, s. 2313.

⁶² Tamtéž, s. 2313.

⁶³ Tamtéž, s. 2314.

⁶⁴ Tamtéž, s. 2315.

⁶⁵ Tamtéž, s. 2315.

⁶⁶ Tamtéž, s. 2315.

⁶⁷ Tamtéž, s. 2316.

⁶⁸ Tamtéž, s. 2313.

Částečná ekvivalence

- mit allen Wassern gewaschen sein (doslovně být všemi vodami umytý) – být všema mastma mazanej (doslovně mit allen Salben gesalbt sein)⁶⁹ – co se týče odchylky, jedná se o rozdílný charakter obrazu (charakter obrazu je podobný – vodami umytý a mastma mazanej, význam je stejný a vztah mezi oběma frazémy je zřejmý)
- übers große Wasser fahren (doslovně jet za velkou vodu) – odjet za velkou louží (do Ameriky) (doslovně über große Pflütze abfahren)⁷⁰ – záměna bázevých komponentů voda a louže
- ins kalte Wasser springen / geworfen werden (doslovně skočit do ledové vody) – skočit do toho rovnýma nohama / skočit do toho po hlavě (doslovně mit geraden Beinen drein springen)⁷¹ – rozdílný charakter obrazu (podobný charakter obrazu skočit do ledové vody a do něčeho rovnýma nohama, vzájemný vztah je zřejmý, význam je shodný)
- bei jmdm. geht etw. runter wie Wasser (doslovně do někoho to jde jako voda) – (většinou alkohol) někdo leje do sebe něco jako vodu; někdo pije něco jako vodu (doslovně jmd. trinkt etw. wie Wasser)⁷² – záměna komponentů sloves jít a pít
- das Wasser steht / geht jmdm. bis zum Hals / bis an den Hals / bis an die Kehle / bis zur Kehle / bis an den Kragen (doslovně někomu stojí voda až po krk) – někdo se topí v dluzích; někomu sahá voda až po krk; někomu teče do bot (doslovně jmdm. reicht Wasser bis zum Hals)⁷³ – záměna komponentů sloves stát a sahat
- das Wasser schlägt jmdm. über dem Kopf zusammen (doslovně někomu se srazila k sobě voda nad hlavou) – nad někým se zavřela voda; někdo se už neudrží nad vodou; někdo je ztracený; někdo se již nemůže zachránit (doslovně über jmdn. schloss sich das Wasser)⁷⁴ – rozdílný charakter obrazu (vztah mezi frazémy je zřejmý, podobný charakter obrazu voda se srazila k sobě někomu nad hlavou a voda se nad někým zavřela, stejný význam)
- jmdm. läuft das Wasser im Mund(e) zusammen (doslovně někomu se sbíhá voda v puse) – někdo má pusu / hubu plnou slin; někomu se sbíhají sliny; někdo dostane cukání / škubání;

---

⁶⁹ HERMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 2312.

⁷⁰ Tamtéž, s. 2312.

⁷¹ Tamtéž, s. 2313.

⁷² Tamtéž, s. 2313.

⁷³ Tamtéž, s. 2314.

⁷⁴ Tamtéž, s. 2314.

někdo chytí slinu; někdo na to dostane zálusk (doslovně jmdm. läuft Speichel im Mund zusammen)⁷⁵ – záměna bázevých komponentů voda a sliny

- (kein) (großes) Wasser machen (nedělat velkou vodu) – nedělat vlny / rozruch (doslovně keine Wellen machen)⁷⁶ – záměna bázevých komponentů voda a vlny
- Wasser ins Meer / in die See / in den Rhein / in die Elbe / in den Brunnen / Bach / ... tragen / schütten (doslovně lít vodu do moře) – nosit / vozit dříví do lesa (doslovně Holz in den Wald tragen)⁷⁷ – rozdílný charakter obrazu (význam je stejný, charakter obrazu nosit dříví do lesa a lít vodu do moře je podobný, vzájemný vztah je zde zřejmý)
- du kommst schon noch mal auf meine Toilette Wasser trinken (doslovně ty ještě přijdeš pít vodu na moji toaletu) – však ty přilezeš; však ty ještě přijdeš s prosíkem (doslovně du wirst vor mir kriechen)⁷⁸ – rozdílný charakter obrazu (vzájemný vztah je zřejmý, charakter obrazu je podobný, význam, že někomu někdo ještě bude dobrý, že ještě přileze, je stejný)

Čistě sémantická ekvivalence

U čistě sémantické ekvivalence platí, že vzájemný vztah mezi frazémy není zřejmý, charakter obrazu není podobný, stejný je pouze význam obou frazémů

- stille Wasser sind tief (tiché vody jsou hluboké) – tichá voda břehy mele (stilles Wasser zerstört die Ufer)⁷⁹
- jmdm. das Wasser abgraben (doslovně někomu odkopat vodu) – vypálit někomu rybník (doslovně jmdm. den Teich ausbrennen)⁸⁰
- sein Wasser / (sich) das Wasser abschlagen (doslovně odmítnout vodu) – ulevit si; jít na malou; vyčůrat se; vykonat potřebu; vymočít se (doslovně urinieren)⁸¹
- Wasser im Vergaser haben (doslovně mít vodu v karburátoru) – nemít všech pět pohromadě; mít v hlavě seno / slámu / piliny; mít (v)o kolečko víc; být padlej na hlavu; myslet kolenem (nicht alle beisammen haben)⁸²

---

⁷⁵ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 2314.

⁷⁶ Tamtéž, s. 2315.

⁷⁷ Tamtéž, s. 2315.

⁷⁸ Tamtéž, s. 2315.

⁷⁹ Tamtéž, s. 2313.

⁸⁰ Tamtéž, s. 2314.

⁸¹ Tamtéž, s. 2314.

⁸² Tamtéž, s. 2315.

- jmdm. nicht das Wasser reichen können (doslovně někomu nemoci podat vodu) – nesahat někomu ani po kotníky; nemoci se někomu (ani) rovnat / vyrovnat; mít do někoho daleko (doslovně jmdm. nicht gleichkommen können)⁸³
- jmdm ist wie aus dem Wasser gezogen (někomu je, jako by byl z vody vytažený) – někdo je durch zpocenej; někdo je zpocenej jako dveře / futra (v)od chlíva; někdo pro pot nevidí na (v)oči; z někoho teče / leje jako z vola; někdo se potí jako kůň / vůl / prase (doslovně jmd. ist verschwitzt wie Tür vom Stall)⁸⁴
- etw. fällt ins Wasser (doslovně něco spadlo do vody) – z něčeho není nic; něco (v)odpadá / (v)odpadne / se neuskuteční / se nekoná; z něčeho sejde (doslovně etw. findet nicht statt)⁸⁵

Nulová ekvivalence

- ... reinsten Wassers / von reinstem Wasser (doslovně nejčistší / čirá voda) – stoprocentní (neutrálně); skrznastrz (hovorově) (doslovně hundertprozentig)⁸⁶
- (das) Wasser hat keine Balken (doslovně voda nemá žádné trámy / nosníky) – voda je zrádná (doslovně Wasser ist verräterisch)⁸⁷
- dem Wasser seinen Lauf lassen (doslovně nechat vodě její tok / průběh) – nechat věcem volný průběh (doslovně den Sachen freien Lauf lassen)⁸⁸
- unter Wasser stehen (doslovně stát pod vodou) – být pod vodou; být zaplavený / zatopený (doslovně unter Wasser sein)⁸⁹

7.1.1 Kapka

Úplná ekvivalence

- ein bitterer Tropfen / ein Tropfen Wermut in jmds. Freude / im Becher der Freude – kapka hořkosti v něčí radosti⁹⁰

---

⁸³ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 2315.

⁸⁴ Tamtéž, s. 2316.

⁸⁵ Tamtéž, s. 2316.

⁸⁶ Tamtéž, s. 2313.

⁸⁷ Tamtéž, s. 2313.

⁸⁸ Tamtéž, s. 2314.

⁸⁹ Tamtéž, s. 2316.

⁹⁰ Tamtéž, s. 2183.

- keinen Tropfen Benzin / Bier / Wein / ... mehr haben – (už) nemít ani kapku benzínu / piva / vína / ...⁹¹
- etw. bis auf den letzten Tropfen austrinken / leeren – vypít něco do poslední kapky⁹²
- sich bis zum letzten Tropfen Blut wehren – bránit se do poslední kapky krve; bojovat do posledního muže⁹³
- etw. ist ein Tropfen Wermut; einen Tropfen Wermut schlucken müssen – muset spolknout i hořkou kapku / kapku hořkosti / kapku pelyňku⁹⁴

Částečná ekvivalence

- ein guter / edler Tropfen (doslovně dobrá kapka) – dobrý pití; dobrej mok (doslovně ein gutes Getränk)⁹⁵ – záměna bázevého komponentu kapka a pití
- ein schwerer Tropfen (doslovně těžká kapka) – těžký / silný víno (doslovně ein schwerer Wein)⁹⁶ – záměna bázevého komponentu kapka a víno

Čistě sémantická ekvivalence

- steter Tropfen höhlt den Stein (doslovně nepřetržité kapání vyhlubuje kámen) – vytrvalá snaha přináší ovoce (doslovně eine andauernde Bemühung bringt Obst)⁹⁷

7.1.2 Děšť

Úplná ekvivalence

- es / der Himmel sieht nach Regen aus; es wird Regen geben – vypadá to na déšť; déšť je na spadnutí; zdá se, že bude pršet; bude pršet⁹⁸
- vom / aus dem Regen in die Traufe kommen – přijít / dostat se z deště pod okap; z bláta do louže⁹⁹

---

⁹¹ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 2183.

⁹² Tamtéž, s. 2183.

⁹³ Tamtéž, s. 2183.

⁹⁴ Tamtéž, s. 2183.

⁹⁵ Tamtéž, s. 2183.

⁹⁶ Tamtéž, s. 2183.

⁹⁷ Tamtéž, s. 2183.

⁹⁸ Tamtéž, s. 1667.

⁹⁹ Tamtéž, s. 1667.

- bei strömendem Regen – za / v lijáku; za prudkého deště; při průtrži (mračen)¹⁰⁰

Částečná ekvivalence

- jmdn. im Regen (ohne Schirm) stehen lassen; jmdn. in den Regen stellen (doslovně nechat někoho stát v dešti (bez deštníku)) – nechat někoho ve štychu / srabu / na holičkách / v rejži / v bryndě / v maléru; vykašlat se na někoho (, když potřebuje pomoci / když je v těžké situaci / když má problémy) (doslovně jmdn. im Stich lassen)¹⁰¹ – rozdílný charakter obrazu (vzájemný vztah je zde zřejmý, nechat někoho ve štychu je podobné jako nechat někoho stát v dešti, význam je stejný)
- (allein) im Regen (da) stehen (doslovně (sám) stát v dešti) – být v louži / v rejži / v bryndě / v pytli / v maléru / ve srabu / ve štychu / na holičkách; být namydlený; dostat se do (v)obtížné situace / úzkejš; být v koncích (doslovně im Stich sein)¹⁰² – rozdílný charakter obrazu (vzájemný vztah je zřejmý, charakter obrazu je podobný, význam je totožný)

Čistě sémantická ekvivalence

- warmer Regen (doslovně teplý / vřelý déšť) – prachy / peníze spadlý z nebe; nečekaný prachy / peníze; neočekávané peníze (doslovně unerwartetes Geld)¹⁰³

Nulová ekvivalence

- jmd. ist in den Regen gekommen (doslovně někdo přišel do deště) – někoho chytil déšť (doslovně jmdn. hat der Regen ergriffen)¹⁰⁴

7.1.3 Led

Úplná ekvivalence

- sich auf dünnem Eis bewegen; über sehr dünnes Eis laufen – pohybovat se na / po tenkém ledu / ledě¹⁰⁵
- das ewige Eis – věčný led¹⁰⁶

---

¹⁰⁰ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 1667.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 1667.

¹⁰² Tamtéž, s. 1667.

¹⁰³ Tamtéž, s. 1667.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 1667.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 459.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 459.

- jmdn. auf Eis legen – dát někoho k ledu¹⁰⁷
- wie Eis an der Sonne schmelzen – roztát jako led na slunci¹⁰⁸
- das Eis ist gebrochen – ledy se prolomily / roztály¹⁰⁹
- sich auf dünnes / brüchiges Eis begeben – dostat se na tenký led; ocítat se na tenkém ledě¹¹⁰

Částečná ekvivalence

- auf eigenem / fremdem Eis (doslovně na vlastním / cizím ledě) – na vlastním / cizím hřišti (doslovně auf eigenem / fremdem Spielplatz)¹¹¹ – záměna báze komponentu led a hřiště
- etw. liegt auf Eis (doslovně něco leží na ledě) – něco je u ledu (doslovně etw. ist bei Eis)¹¹² – záměna komponentů sloves ležet a být
- jmdn. aufs Eis führen / locken (doslovně vést / lákat někoho na led) – vodit někoho za nos (an der Nase führen)¹¹³ – rozdílný charakter obrazu (vzájemný vztah mezi oběma frazémy je zřejmý, stejně tak význam je stejný a charakter obrazu lákat někoho na led má souvislost se spojením vodit někoho za nos, podvést někoho)
- jmdm. aufs Eis gehen (doslovně někomu jít na led) – sednout někomu na lep; naletět někomu; nechat se (někým) ošidit; někomu na to skočit (doslovně jmdm. auf etw. hereinfallen)¹¹⁴ – rozdílný charakter obrazu (vzájemný vztah je i zde jasný, charakter obrazu jít někomu na led a sednout někomu na lep je podobný a význam je stejný)

---

¹⁰⁷ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 460.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 459.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 459.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 459.

¹¹¹ Tamtéž, s. 459.

¹¹² Tamtéž, s. 460.

¹¹³ Tamtéž, s. 460.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 460.

Čistě sémantická ekvivalence

- back dir ein Eis! (doslovně upeč si led / zmrzlinu!) – běž někam / do prčic!; klid' se!; zmizni / táhni!; (v)odpal / (v)odprejskni!; jdi se vycpat / do háje / do prčic! vlez mi na hrb! (doslovně verschwinde!)¹¹⁵
- aufs Eis tanzen gehen (doslovně jít tancovat na led) – myslet si o sobě kdovíco; naparovat se; zpychnout; hrát si / zahrávat si s ohněm; hrát odvážnou hru (doslovně mit dem Feuer spielen)¹¹⁶

7.1.4 Pára

Úplná ekvivalence

- mit (vollem) Dampf – s vervou; plnou parou / ze všech sil; naplno (pracovat); pořádně zabrat¹¹⁷
- Dampf haben – mít páru¹¹⁸

Částečná ekvivalence

- der Dampf ist (aus etw.) raus (doslovně pára je z něčeho venku / pryč) – něco ztratilo jiskru / náboj / šťávu / elán; něco už nemá jiskru / náboj / šťávu / elán (doslovně etw. hat den Funken verloren)¹¹⁹ – rozdílný charakter obrazu (vzájemný vztah je jasný, význam obou frazémů je stejný, charakter obrazu zůstává podobný – pára je pryč a jiskra, šťáva je pryč)
- Dampf (vor jmdm. / etw.) haben (doslovně mít před někým / něčím páru) – mít (z někoho / z něčeho) vítr / vichr; mít strach / obavy (z něčeho / někoho); bát se (doslovně Wind von jmdm. / etw. haben, Angst haben)¹²⁰ – záměna báze komponentu pára a vítr
- Dampf kriegen (doslovně dostat páru) – dostat strach / vítr / vichr (doslovně Wind bekommen)¹²¹ – záměna báze komponentu pára a vítr

---

¹¹⁵ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 460.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 460.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 361.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 361.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 361.

¹²⁰ Tamtéž, s. 361.

¹²¹ Tamtéž, s. 361.

Čistě sémantická ekvivalence

- Dampf in der Waschküche (doslovně pára v prádelně) – dusno; napjaté ovzduší; napjatá atmosféra (doslovně die Schwüle)¹²²
- (jmdm.) Dampf machen (doslovně dělat někomu páru) – popohnat někoho; hnout sebou; pohnout kostrou (doslovně jmdn. antreiben)¹²³
- Dampf hinter etw. / dahinter machen / setzen (doslovně dělat za něčím páru) – hodit sebou; něco popohnat / urychlit (doslovně sich beeilen)¹²⁴
- es geht mit Dampf (doslovně jde to s parou) – hejbe se to, (už) se to hnulo / pohnulo (doslovně es bewegt sich)¹²⁵

Nulová ekvivalence

- Dampf drauf haben (doslovně mít na to páru) – mít hodně elánu / energie / (duševní) síly; mít schopnost / chuť se do toho opřít / s plnou vervou pustit; mít velkou sílu; mít dobrý výkon; být velmi rychlý (doslovně viel Energie haben)¹²⁶
- mit Dampf arbeiten (doslovně pracovat s parou) – pořádně se do něčeho dát; zabrat / zapřáhnout; makat; pracovat na plný výkon (doslovně mit voller Leistung arbeiten)¹²⁷
- Dampf ablassen (doslovně vypustit páru) – dát volný průběh (svému) vzteku; ulevit si; vyvztekat se; odreagovat se; uklidnit se (doslovně freien Lauf jmds. Wut geben)¹²⁸

7.1.5 Sníh

Úplná ekvivalence

- bei Schnee und Regen – za každého počasí; ať prší či sněží¹²⁹

---

¹²² HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 362.

¹²³ Tamtéž, s. 362.

¹²⁴ Tamtéž, s. 362.

¹²⁵ Tamtéž, s. 362.

¹²⁶ Tamtéž, s. 361.

¹²⁷ Tamtéž, s. 362.

¹²⁸ Tamtéž, s. 362.

¹²⁹ Tamtéž, s. 1851.

- zerrinnen / (dahin)schmelzen wie (der) Schnee an / in / unter der Sonne – rychle mizet / rozplynout se jako sníh na slunci¹³⁰

Částečná ekvivalence

- das ist alter Schnee (doslovně to je starý sníh) – to jsou (před)loňský sněhy / to je (před)loňskej sníh; to je starý; to už je pryč / za námi; to už neplatí (doslovně das ist vorjähriger Schnee)¹³¹ – záměna komponentů přídavných jmen starý a loňský
- Schnee rieselt über die Mattscheibe (doslovně sníh poletuje přes televizi / bednu) – obrazovka zrní / je ztemnělá; v televizi neběží žádný program; na obrazovce sněží (doslovně es schneiet auf dem Fernsehen)¹³² – rozdílný charakter obrazu (vzájemný vztah frazémů je zřejmý, význam je stejný, charakter obrazu, kdy sníh poletuje přes televizi a na obrazovce sněží je podobný)

Čistě sémantická ekvivalence

- wenn schwarzer Schnee fällt (doslovně až bude padat černý sníh) – až naprší a uschne; na svatýho Dyndy; nikdy (doslovně am Nimmerleinstag, niemals)¹³³
- und wenn der ganze Schnee verbrennt (die Asche bleibt uns doch) (doslovně a až shoří všechn sníh) – i kdyby se zbořil svět; ať se děje, co se děje; stůj co stůj; v každém případě (doslovně auf jeden Fall)¹³⁴
- den Schnee im Ofen backen (doslovně péct sníh v troubě) – dělat něco pro nic za nic / marně / zbytečně; dělat marnou práci (doslovně etw. vergeblich machen)¹³⁵
- (einen) Schnee auf etw. fallen lassen (doslovně nechat na něco padat sníh) – nechat něco spát; nechat něco vsáknout (doslovně etw. schlafen lassen)¹³⁶
- in manchen Schnee gepisst haben (doslovně močit na mnohý sníh) – všude být a všechno znát; být protřelej / světa znalejší; vyznat se (doslovně weltklug sein)¹³⁷

---

¹³⁰ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 1851-1852.

¹³¹ Tamtéž, s. 1851.

¹³² Tamtéž, s. 1851.

¹³³ Tamtéž, s. 1851.

¹³⁴ Tamtéž, s. 1851.

¹³⁵ Tamtéž, s. 1852.

¹³⁶ Tamtéž, s. 1852.

¹³⁷ Tamtéž, s. 1852.

Nulová ekvivalence

- Anno Schnee; im Jahre Schnee (doslovně roku sních) – velmi starý (být); starého data (být); před časem / kdysi (dojít k něčemu) (doslovně sehr alt sein)¹³⁸

7.2 Oheň

Úplná ekvivalence

- über offenem / am offenen Feuer (grillen / braten) – na (otevřeném) ohni (grilovat / opékat)¹³⁹
- zwischen zwei Feuer geraten / kommen; zwischen zwei Feuer sitzen / stehen – být / octnout se ve dvojím ohni / ve dvou ohních / mezi dvěma ohni / v křížové palbě¹⁴⁰
- es ist / dann ist Feuer am Dach – (někde) je oheň na střeše¹⁴¹
- wie Feuer und Wasser (sein / sich vertragen / ...) – (být) jako oheň a voda; (snášet / mít se rád) jako pes a kočka / kočka se psem¹⁴²
- etw. dem Feuer überantworten – vydat něco ohni / napospas ohni / plamenům; spálit něco¹⁴³
- jmdm. Feuer geben – (dát) někomu připálit; dát někomu oheň¹⁴⁴
- Feuer im Hintern / Leib haben – být plnej (v)ohně; mít oheň v těle / v žilách / v krvi; mít v sobě oheň; mít temperament¹⁴⁵
- Feuer machen – rozdělat oheň; zatopit¹⁴⁶
- etw. mit Feuer und Schwert verwüsten / zerstören – potlačit / zničit / zlikvidovat něco ohněm a mečem / násilím / krví a železem¹⁴⁷
- mit dem Feuer spielen – hrát si / zahrávat si s ohněm¹⁴⁸

---

¹³⁸ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 1851.

¹³⁹ Tamtéž, s. 560.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 560.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 560.

¹⁴² Tamtéž, s. 560.

¹⁴³ Tamtéž, s. 560.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 561.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 561.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 561.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 562.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 562.

Částečná ekvivalence

- (gleich / sofort) Feuer und Flamme (für etw. / jmdn.) sein (doslovně hned být oheň a plamen) – být (hned) nadšený / zapálený / zanícený pro něco; (hned) plát / planout nadšením / hořet vášní k něčemu (doslovně entflammt / begeistert sein)¹⁴⁹ – rozdílný charakter obrazu (vzájemný vztah je zřejmý, význam být zapálený je shodný, charakter obrazu podobný)
- das Feuer eröffnen (doslovně zahájit oheň) – začít / zahájit boj; hodit rukavici; vyrazit k útoku; zahájit palbu (doslovně den Kampf eröffnen)¹⁵⁰ – záměna bázevého komponentu oheň a boj
- jmd. rennt, als hätte er Feuer unter dem Arsch / Hintern (doslovně někdo běží, jako by měl pod zadkem oheň) – někdo utíká / běží / peláší / žene, jako by mu u prdele hořelo (doslovně jmd. rennt, als würde es ihm beim Hintern brennen)¹⁵¹ – rozdílný charakter obrazu (vzájemný vztah je zřejmý, význam je stejný, charakter obrazu je zde velmi podobný)
- das Feuer schüren (doslovně rozdmýchávat oheň) – rozdmýchávat / rozněcovat / rozpoutávat vášně / spory (doslovně die Leidenschaften / die Streite entfesseln)¹⁵² – záměna bázevého komponentu oheň a vášně / spory
- für jmdn. durchs / ins Feuer gehen (doslovně jít pro někoho do ohně) – dát za někoho hlavu na špalek; dát za někoho ruku do ohně / skočit pro někoho do ohně; dát za někoho život / duši (doslovně für jmdn. ins Feuer springen)¹⁵³ – záměna komponentů sloves jít a skočit
- ins Feuer der Kritik kommen / geraten (doslovně ocitnout se v ohni kritiky) – stát se terčem kritiky / útoků; octnout se na pranýři (doslovně die Zielscheibe der Kritik werden)¹⁵⁴ – rozdílný charakter obrazu (vzájemný vztah je jasný, význam je stejný a charakter obrazu ocitnout se v ohni kritiky a stát se terčem kritiky je podobný)

---

¹⁴⁹ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 560.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 561.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 561.

¹⁵² Tamtéž, s. 561.

¹⁵³ Tamtéž, s. 562.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 562.

Čistě sémantická ekvivalence

- Feuer im Hintern / im Arsch haben (doslovně mít v pozadí oheň) – mít zadek / prdel v kalupu; lítat jako hadr na holi; mít napilno / fofr (doslovně Eile haben)¹⁵⁵
- Feuer unter dem / unterm Dach haben (doslovně mít oheň pod střechou) – mít tichou domácnost (doslovně einen stillen Haushalt haben)¹⁵⁶
- Feuer hinter etw. machen (doslovně udělat za něčím oheň) – něco popohnat / urychlit; pospíšet si s něčím; vzít za něco; dělat rychleji (doslovně etw. antreiben)¹⁵⁷
- im Feuer stehen (doslovně stát v ohni) – být pod palbou; být vystaven útokům; být napadán; být terčem kritiky / útoků (doslovně der Zielscheibe der Kritik sein)¹⁵⁸

Nulová ekvivalence

- jmdn. / etw. unter Feuer nehmen (doslovně vzít někoho / něco pod oheň) – ostřelovat něco (nepřátelské pozice) / někoho (vojáky, civilisty); ostře někoho / něco napadnout (doslovně etw. beschießen)¹⁵⁹
- etw. aus dem Feuer reißen (doslovně vytrhnout něco z ohně) – něco zachránit (na poslední chvíli); zachránit, co se dá; něco zažehnat (doslovně etw. retten)¹⁶⁰

7.2.1 Jiskra

Úplná ekvivalence

- ein Funke Hoffnung besteht; einen Funken Hoffnung haben; keinen Funken Hoffnung haben – je ještě malá naděje / jiskřička naděje; mít ještě malou naději / jiskřičku naděje; nemít nejmenší / žádnou naději¹⁶¹
- der Funke im Pulverfass sein – být rozhodujícím momentem; být jiskrou v sudu prachu¹⁶²

---

¹⁵⁵ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 561.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 561.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 561.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 562.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 563.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 562.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 630.

¹⁶² Tamtéž, s. 630.

- der Funke ist zwischen jmdm. übergesprungen; der Funke ist auf jmdn. Übergesprungen – mezi (2 subjekty) přeskočila jiskra; (dva lidé) rázem / v tu ránu se do sebe zamilovali; na někoho přeskočí jiskra; někoho to chytne¹⁶³
- etw. tun, dass die Funken fliegen /sprühen; aus etw. neue Funken sprühen lassen – něco dělat, až se z někoho kouří; něco dělat až jiskry lítají; vykřesat z něčeho nové jiskry / novou jiskru¹⁶⁴

Částečná ekvivalence

- einen / keinen Funken Anstand (im Leib) haben (doslovně mít / nemít (v těle) jiskru slušnosti) – mít v sobě kousek / trochu slušnosti; nemít v sobě kouska / za mák / ani trochu slušnosti / cti v těle (doslovně ein bisschen / ein Stück Anstand haben)¹⁶⁵ – záměna bázevého komponentu jiskra a trochu / kousek
- keinen Funken Verstand haben (doslovně nemít jiskru rozumu) – nemít ani ždíbec / špetku / trochu rozumu; nemít za mák rozumu (doslovně keine Prise Verstand haben)¹⁶⁶ – záměna bázevého komponentu jiskra a špetka
- den Funken ins Pulverfass schleudern (doslovně hodit jiskru do sudu se střelným prachem) – vhodit zápalku / sirku do sudu s prachem; rozdmýchat ten konflikt (doslovně das Streichholz ins Pulverfass hineinwerfen)¹⁶⁷ – záměna bázevého komponentu jiskra a sirka

Čistě sémantická ekvivalence

- bei jmdm. ist der Funke (für etw.) übergesprungen (doslovně u někoho přeskočila jiskra) – někdo se začal zajímat o něco; někoho něco upoutalo / chytlo; někomu se konečně rozsvítlo / konečně svítlo (v hlavě); někdo konečně pochopil (doslovně jmd. begann sich für etw. zu interessieren)¹⁶⁸

---

¹⁶³ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 630.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 631.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 630.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 630.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 631.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 630.

7.2.2 Popel

Úplná ekvivalence

- sich Asche aufs Haupt streuen; sein Haupt mit Asche bestreuen – (po)sypat si hlavu popelem; sypat si na hlavu popel; kát se; litovat něčeho¹⁶⁹

Částečná ekvivalence

- in (Schutt und) Asche gelegt werden; zu Asche werden (doslovně stát se popelem) – lehnout popelem; zaniknout; vzít za své (doslovně untergehen)¹⁷⁰ – záměna komponentů sloves stát se a lehnout
- jmd. / etw. hat eine Asche (doslovně někdo / něco má popel) – někdo má problémy / starosti; něco zlobí / blbne / nefunguje dobře (doslovně jmd. hat Probleme)¹⁷¹ – záměna bázevého komponentu popel a problémy

Čistě sémantická ekvivalence

- etw. ist (kalte) Asche (doslovně něco je studený popel) – něco je na nic / na houby / na prd / na hovno; něco nestojí za nic (doslovně etw. ist schlecht)¹⁷²
- gib Asche! (doslovně dej popel!) – šlápní na to! / přidej (plyn)! (doslovně beschleunige!)¹⁷³

7.2.3 Plamen/plameny

Úplná ekvivalence

- etw. den Flammen übergeben – hodit / dát něco na pospas / napospas plamenům; něco spálit¹⁷⁴
- in Flammen geraten – chytit (plamenem); vznítit se; octnout se v plamenech¹⁷⁵
- etw. steht in (hellen) Flammen – něco je v jednom ohni / hoří jako pochoděň / je v plamenech / hoří¹⁷⁶

---

¹⁶⁹ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 111.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 111.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 111.

¹⁷² Tamtéž, s. 111.

¹⁷³ Tamtéž, s. 111.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 582.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 582.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 582.

Částečná ekvivalence

- in Flammen aufgehen (doslovně vzplanout) – lehnout popelem; padnout za oběť plamenům; shořet na prach / do základů; být zcela zničen požárem; proměnit se / obrátit se v prach a popel (doslovně bis auf die Grundmauern abbrennen)¹⁷⁷ – rozdílný charakter obrazu (vzájemný vztah frazémů je zřejmý, význam mají stejný a charakter obrazu vzplanout a shořet do základů je si blízký)

Čistě sémantická ekvivalence

- auf kleiner Flamme kochen (doslovně vařit na malém plameni) – být skromnej; držet se při zemi; spokojit se s málem; nebýt vybíravěj; nevyskakovat si (doslovně bescheiden sein)¹⁷⁸
- in hellen Flammen sein (doslovně být v jasných plamenech) – být velice nadšený; hořet nadšením; být (do toho) celý zapálený / žhavý; jásat; být nadšením bez sebe / .... (doslovně sehr begeistert sein)¹⁷⁹
- jmd. steht in Flammen (doslovně někdo stojí v plamenech) – někdo je zamilovanej (jako šudent) / celej divej / žhavej / se zamiloval až po uši / je (úplně) ztracenej / hoří láskou / ... (doslovně jmd. ist verliebt)¹⁸⁰

Nulová ekvivalence

- seine / jmds. alte / einstige Flamme wiedersehen / ... (doslovně vidět jeho / něčí starý / bývalý plamen) – zase uvidět / potkat / ... svou starou / bývalou lásku (doslovně alte Liebe wiedersehen)¹⁸¹

7.3 Země

Úplná ekvivalence

- rund um die Erde – kolem světa; do celého světa; do všech zemí světa¹⁸²

---

¹⁷⁷ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 582.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 582.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 582.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 582.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 582.

¹⁸² Tamtéž, s. 479.

- ihn deckt schon die kühle Erde – už ho kryje chladná zem; už je pod zemí / v zemi / pod drnem¹⁸³
- verbrannte Erde – spálená země¹⁸⁴
- jmdn. der Erde übergeben – odevzdat někoho zemi; pochovat / pohřbít někoho¹⁸⁵
- die Erde sei ihm / ihr leicht! – budiž mu / jí země lehká!¹⁸⁶
- auf der Erde bleiben – zůstat na zemi; dívat se na něco / věc realisticky; neoddávat se iluzím; nedělat si iluze¹⁸⁷
- (mit beiden Füßen / Beinen) fest auf der Erde stehen – stát (oběma nohama) pevně na zemi; být realista; nebýt snílek¹⁸⁸
- etw. aus der Erde stampfen – vydupat něco ze země¹⁸⁹
- jmd. würde (am liebsten) in der / in die Erde versinken; jmd wäre ... versunken; jmd. hätte ... versinken mögen – někdo by se nejradši propadl do země; někoho hanba fackuje; někdo se fakt stydí; s někým hanba mlátí ((v)o zem)¹⁹⁰
- jmd. liegt / ist unter der Erde – někdo už je pod zemí / v zemi / pod drnem; někoho už kryje zem¹⁹¹

Částečná ekvivalence

- jmdn. unter die Erde bringen (přivést někoho pod zem) – pohřbít; pochovat; přivést někoho do hrobu; přivodit / způsobit něčí smrt (doslovně jmdn. begraben)¹⁹² – rozdílný charakter obrazu (význam zůstává stejný, vzájemný vztah je jasný a charakter obrazu přivést někoho pod zem a pohřbít někoho je podobný)

---

¹⁸³ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 479.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 479.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 479.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 479.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 479.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 479.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 479.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 479.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 479.

¹⁹² Tamtéž, s. 479.

Nulová ekvivalence

- zu ebener Erde wohnen (doslovně bydlet na rovné / rovinné zemi) – bydlet v přízemí (doslovně im Erdgeschoss wohnen)¹⁹³
- jmd. wünscht einen anderen unter die Erde (doslovně někdo si přeje někoho jiného pod zemí) – někdo si přeje něčí smrt; někdo by nejraději viděl někoho v hrobě (doslovně jmd. wünscht jmds. Tod)¹⁹⁴

7.3.1 Půda

Úplná ekvivalence

- jmd. / etw. hat / gewinnt festen Boden unter den Füßen / bekommt / kriegt festen Boden unter die Füße; jmd. / etw. steht auf festem Boden / bewegt sich auf sicherem Boden – někdo / něco má / získá pevnou půdu pod nohama¹⁹⁵
- auf fruchtbaren Boden fallen – padnout / padat na úrodnou půdu / do úrodné půdy; najít / nacházet příhodné klima; být nadšeně přijímán / přijat; uchytit se¹⁹⁶
- jmd. findet (einen) günstigen / guten Boden (für etw.) – někdo najde vhodnou / příznivou půdu; někdo se setká s příznivou odezvou¹⁹⁷
- keinen Boden gewinnen – nezískat / nezískávat půdu / terén / vliv / popularitu; neuchytit se; neprosadit se; ničeho nedosáhnout¹⁹⁸
- der Boden brennt jmdm. unter den Füßen / Sohlen – někomu hoří půda pod nohama; s někým je to (někde) nahnutý¹⁹⁹
- jmdm. wird (irgendwo) der Boden unter den Füßen zu heiß – někomu / pro někoho začíná být / je (někde) půda (pod nohama) horká; někomu začíná (někde) hořet půda pod nohama²⁰⁰

---

¹⁹³ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 479.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 479.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 297.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 297.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 298.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 298.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 298.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 298.

- der Boden ist mit (jmds.) Blut / mit (jmds.) Schweiß getränkt – půda / země je skropena / posvěcena / prosáklá / nasáklá / smáčená / prosycená krví²⁰¹
- einen günstigen Boden für etw. bereiten / schaffen / bilden – připravit / připravovat půdu / terén pro něco; vytvořit / vytvářet vhodné / příznivé podmínky pro něco²⁰²
- (an) Boden gewinnen – získat území; získat půdu²⁰³
- jmd. verliert den Boden unter den Füßen – někdo ztrácí / ztratí půdu pod nohama²⁰⁴
- (total) am Boden sein / liegen – být úplně na dně; být vyřízenej / zdrbnutej / grogy / kaput²⁰⁵
- etw. aus dem Boden stampfen – vydupat něco ze země; dát něco najednou dohromady; vycucat si něco z prstu; z ničeho nic něco postavit / vybudovat²⁰⁶
- jmd. würde (vor Scham) am liebsten in den Boden / Erdboden versinken; jmd. wäre (vor Scham) am liebsten im Boden / Erdboden versunken – někdo by se (hanbou) nejraději propadl do země; někdo by se hanbou raději neviděl²⁰⁷
- irgendwo könnte / kann man vom Boden essen – někde by se mohlo jíst z podlahy (jak je čisto)²⁰⁸
- etw. drückt jmdn. zu Boden – něco někoho tíží / drtí; něco někoho skličuje / deptá; něco na někoho těžce doléhá – rozdílná explicita²⁰⁹
- zu Boden gehen – jít k zemi; přistát²¹⁰
- beschämt zu Boden sehen / schauen / blicken – dívat se / hledět zahanbeně k zemi²¹¹

Částečná ekvivalence

- einen gemeinsamen Boden (für etw.) finden (doslovně najít společnou půdu) – najít společný jazyk / společnou řeč / platformu / společného jmenovatele / styčné body (pro

---

²⁰¹ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 299.

²⁰² Tamtéž, s. 299.

²⁰³ Tamtéž, s. 300.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 300:

²⁰⁵ Tamtéž, s. 300.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 301.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 301.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 302.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 302.

²¹⁰ Tamtéž, s. 302.

²¹¹ Tamtéž, s. 302.

něco); najít konsensus / přijatelnou základnu (pro něco) (doslovně eine gemeinsame Sprache finden)²¹² – záměna bázevého komponentu půda a jazyk

- (jmdm. / einer Sache) den Boden ebenen (doslovně urovnávat někomu půdu) – urovnávat (někomu / něčemu) cestu; připravovat někomu / něčemu půdu / podmínky; odstraňovat překážky (doslovně jmdm. den Weg ebenen, nebo jmdm. den Boden vorbereiten)²¹³ – záměna komponentů sloves urovnávat a připravovat, nebo půdu a cestu
- etw. schießt / sprießt (wie Pilze) aus dem Boden (doslovně něco vyraží jako houby ze země) – něco vyrůstá / roste jako houby po dešti (doslovně etw. wächst wie Pilze nach dem Regen)²¹⁴ – rozdílný charakter obrazu (význam je stejný, vzájemný vztah frazémů jasný, charakter obrazu vyrazet jako houby ze země a růst jako houby po dešti je podobný)

Čistě sémantická ekvivalence

- jmdn. am Boden zerstören (doslovně někoho zničit na zemi) – zvalchovat někomu hřbet; zmlátit někoho jako žito; dát pořádně někomu co proto; položit někoho na lopatky (doslovně jmdn. wie Roggen verprügeln)²¹⁵

Nulová ekvivalence

- (an) Boden verlieren (doslovně ztratit půdu) – ztratit / ztrácet vliv (doslovně Einfluss verlieren)²¹⁶
- auf dem Boden der Tatsachen / Wirklichkeiten bleiben / stehen; sich auf den Boden der Tatsachen stellen (doslovně zůstat na půdě faktů / skutečností) – držet se faktů; být strážlivý a objektivní (doslovně objektiv sein)²¹⁷

---

²¹² HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 297.

²¹³ Tamtéž, s. 299.

²¹⁴ Tamtéž, s. 301.

²¹⁵ Tamtéž, s. 300.

²¹⁶ Tamtéž, s. 300.

²¹⁷ Tamtéž, s. 301.

7.4 Vzduch

Úplná ekvivalence

- eine Luft zum Erstickten – vzduch k padnutí / na (v)omdlení / k zalknutí / k zadušení²¹⁸
- Luft zum Schneiden – vzduch, že by se dal / mohl krájet²¹⁹
- es ist / herrscht dicke Luft – je tu dusno; je tu napjatý / napjaté ovzduší; je tu napjatá / dusná atmosféra; hrozí tu nebezpečí²²⁰ – hustý vzduch a dusno se dá chápat jako synonymum
- durch die frische Luft gehen / spazieren – procházet se / projít se na čerstvém vzduchu; jít (se projít) na čerstvý vzduch²²¹
- in etw. frische Luft (hinein)bringen – vnést do něčeho čerstvý / svěží vzduch / vítr²²²
- schwere Luft – těžký vzduch; těžko dýchatelný vzduch²²³
- jmdm. / einer Sache geht die Luft aus – někomu dochází dech / síly; někdo ztrácí dech / síly; někdo mele z posledního; někdo už nemůže; někdo má dost / je vyřízený²²⁴
- die Luft ist rein / sauber – vzduch je čistý²²⁵
- für jmdm. Luft sein – být pro někoho vzduch²²⁶
- tief Luft holen – zhluboka / hodně se nadechnout²²⁷
- an die (frische) Luft gehen / kommen – jít / dostat se na (čerstvý) vzduch / ven; jít se projít²²⁸
- in die Luft fliegen – vyletět / vylítnout do vzduchu / do povětří²²⁹
- in der Luft liegen – být / viset ve vzduchu; chystat se; být na spadnutí²³⁰

---

²¹⁸ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 1301.

²¹⁹ Tamtéž, s. 1301.

²²⁰ Tamtéž, s. 1301.

²²¹ Tamtéž, s. 1301.

²²² Tamtéž, s. 1302.

²²³ Tamtéž, s. 1302.

²²⁴ Tamtéž, s. 1302.

²²⁵ Tamtéž, s. 1303.

²²⁶ Tamtéž, s. 1303.

²²⁷ Tamtéž, s. 1304.

²²⁸ Tamtéž, s. 1305.

²²⁹ Tamtéž, s. 1306.

²³⁰ Tamtéž, s. 1306.

- an der Luft sein – být na vzduchu / venku²³¹

Částečná ekvivalence

- (endlich / wieder) Luft bekommen / kriegen (doslovně konečně / zase dostat vzduch) – (konečně / zase) si oddechnout / vydechnout; (konečně / zase) moci normálně / lépe dýchat / nadechnout se; konečně se zbavit problémů / těžkostí (doslovně (endlich / wieder) aufatmen)²³² – rozdílný charakter obrazu (vzájemný vztah je zřejmý, význam stejný a charakter obrazu konečně dostat vzduch a konečně se moci nadechnout je podobný)
- etw. brauchen wie die Luft zum Atmen (doslovně potřebovat něco jako vzduch k dýchání) – potřebovat něco jako sůl; potřebovat něco nezbytně k životu (doslovně etw. brauchen wie das Salz)²³³ – rozdílný charakter obrazu (význam je stejný, vzájemný vztah je zřejmý a charakter obrazu potřebovat něco jako vzduch k dýchání a potřebovat něco jako sůl je podobný)
- Luft machen / schaffen; sich Luft verschaffen (doslovně udělat vzduch) – uklidit (si); udělat (si) pořádek (ve věcech); vzít si čas na rozmyšlenou; vylít si srdce; vypovídat se (doslovně Ordnung machen)²³⁴ – záměna báze vzduch a pořádek
- die Luft anhalten (mit etw.) (doslovně zastavit / zadržet vzduch) – být už zticha; držet / zavřít pusu / hubu; zadržet / přestat / sklápnout; nepřehánět; nepřehrávat; zadržet dech (doslovně den Atem anhalten)²³⁵ – záměna báze vzduch a dech

Čistě sémantická ekvivalence

- heiße Luft (doslova horký / vřelý vzduch) – planý / prázdný sliby; povídali, že mu hráli; planý / prázdný fráze; planý řeči; jen kecy; povídačky (doslovně leere Versprechen)²³⁶

---

²³¹ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 1306.

²³² Tamtéž, s. 1304.

²³³ Tamtéž, s. 1304.

²³⁴ Tamtéž, s. 1305.

²³⁵ Tamtéž, s. 1304.

²³⁶ Tamtéž, s. 1302.

- aus etw. ist die Luft raus; die Luft ist raus (doslovně vzduch je venku) – něco už není aktuální; něco už je vyčpělé / zvětralý; někde něco je už jen formální / ztratilo jiskru / šťávu; ztratil se elán a nadšení (doslovně etw. hat den Funken verloren)²³⁷
- jmdm. nicht die Luft zum Atmen gönnen (doslovně nepřát někomu vzduch k dýchání) – závidět někomu i nos mezi (v)očima / úplně všechno / všechno (doslovně beneiden jmdn. um die Nase zwischen Augen / alles)²³⁸
- die Luft aus dem Glas (raus)lassen (doslovně vypustit vzduch ze sklenice) – nenechat sklenici uschnout / vyschnout / zít / zejt prázdnotou; znovu nalejt / nalít / natankovat / dotankovat / doplnit obsah (doslovně wieder das Glas füllen)²³⁹
- etw. ist aus der Luft gegriffen (doslovně něco je vzato / uchopeno ze vzduchu) – něco je vymyšlený; něco je naprostej výmysl; něco je vycucaný z prstu (doslovně etw. ist ausgedacht)²⁴⁰
- in die Luft gucken (doslovně koukat se do vzduchu) – odejít s prázdnou / s prázdnějma rukama; pohořet (doslovně mit den leeren Händen weggehen)²⁴¹

Nulová ekvivalence

- jmd. bekommt keine Luft mehr (doslovně někdo už nedostává vzduch) – někdo nemůže dýchat (doslovně jmd. kann nicht atmen)²⁴²
- dem Radio die Luft abdrehen (doslovně zavřít / vypnout rádiu vzduch) – vypnout rádio (doslovně das Radio ausschalten)²⁴³
- Luft ablassen (doslovně vypustit vzduch) – odreagovat se; vypovídat se (doslovně sich abreagieren)²⁴⁴
- jmdm. Luft schaffen (doslovně někomu obstarat vzduch) – ulehčit někomu (v obtížné situaci / v problémech / ...) (doslovně jmdm. die Erleichterung bringen)²⁴⁵

---

²³⁷ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen = Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 1302.

²³⁸ Tamtéž, s. 1304.

²³⁹ Tamtéž, s. 1304.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 1305.

²⁴¹ Tamtéž, s. 1306.

²⁴² Tamtéž, s. 1302.

²⁴³ Tamtéž, s. 1303.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 1303.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 1305.

7.4.1 Vítr

Úplná ekvivalence

- schnell wie der Wind – rychle jako vítr²⁴⁶
- es weht ein anderer Wind – fouká jiný vítr; situace se mění²⁴⁷
- es weht ein frischer / neuer Wind – vane / zavanul / fouká čerstvej / novej vítr; situace se mění²⁴⁸
- frischen Wind in etw. bringen – vnést do něčeho svěží / čerstvej vítr²⁴⁹
- auf günstigen Wind warten / hoffen – čekat na vhodnou situaci / chvíli / na příznivej vítr²⁵⁰
- wissen / merken, woher / aus welcher Ecke der Wind weht / bläst / pfeift – vědět (v)odkud vítr fouká / vane²⁵¹
- wissen, woher der Wind weht – vědět, odkud vítr fouká; vyznat se²⁵²
- (das ist) Wind in jmds. Segel – (to je) vítr do něčích plachet²⁵³
- mit dem Wind um die Wette rennen / rasen / reiten / ... – běžet / ... s větrem o závod²⁵⁴

Částečná ekvivalence

- in alle (vier) Winde (doslovně ve všech čtyřech větrech) – na všechny (světové) strany; do všech koutů světa (doslovně in alle Himmelsrichtungen)²⁵⁵ – záměna báзовého komponentu vítr a (světové) strany
- viel Wind um / wegen etw. machen; keinen großen Wind um / wegen etw. machen (doslovně nadělat / nenadělat hodně větru kvůli něčemu) – nenadělat velkej rozruch / mnoho rámusu / velký haló / ... kvůli něčemu (doslovně kein großes Aufsehen wegen etw. machen)²⁵⁶ – záměna báзовého komponentu vítr a rozruch, hodně a velký je synonymum

---

²⁴⁶ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 2364.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 2364.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 2364.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 2364.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 2365.

²⁵¹ Tamtéž, s. 2365.

²⁵² Tamtéž, s. 2365.

²⁵³ Tamtéž, s. 2365.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 2368.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 2364.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 2366.

- gegen den Wind segeln (doslovně plout proti větru) – jít proti proudu / proti všeobecnému mínění (doslovně gegen den Strom gehen)²⁵⁷ – rozdílný charakter obrazu (význam je stejný, vzájemný vztah je zřejmý a charakter obrazu plout proti větru a jít proti proudu je podobný)
- in den Wind (hinein) reden / sprechen (doslovně mluvit do větru) – mluvit do prázdna / pro nic za nic / zbytečně (doslovně in die Leere sprechen)²⁵⁸ – záměna bazového komponentu vítr a prázdno

Čistě sémantická ekvivalence

- es weht ein schärferer Wind (doslovně fouká silnější vítr) – je to / začíná to být drsný / tvrdý / těžký / hustý (doslovně es ist knallhart)²⁵⁹
- jmdm. bläst der Wind (scharf) ins Gesicht (doslovně někomu fouká vítr (ostře) do obličeje) – pro někoho nastávají / nastaly zlé / nepříznivé / horší časy (für jmdn. fangen schlechte Zeiten an)²⁶⁰
- der Wind dreht sich (doslovně vítr se otáčí) – situace se mění; karta se obrací (doslovně die Situation ändert sich)²⁶¹
- etw. ist nur Wind (doslovně něco je jen vítr) – něco jsou bláboly / kecy / pohádky / báchorky / výmysly / nepravdy / lži; něco není pravda (doslovně etw. ist Quatsch)²⁶²
- hier wird / kann (demnächst) ein rauer / starker Wind wehen (doslovně tady bude foukat silnější vítr) – tady bude (brzo) / začíná být dusno; tady to pěkně houstne; tady hrozí / blíží se hádka (hier wird die Schwüle sein)²⁶³
- Wind von vorn bekommen (doslovně dostat vítr zepředu) – mít nepříjemnosti / těžkosti (doslovně die Unannehmlichkeiten haben)²⁶⁴
- sich ein bisschen Wind / sich den Wind / sich frischen Wind / sich manchen Wind um die Nase / um die Ohren wehen / pfeifen lassen (doslovně nechat foukat svěží vítr kolem

---

²⁵⁷ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 2367.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 2368.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 2365.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 2365.

²⁶¹ Tamtéž, s. 2365.

²⁶² Tamtéž, s. 2366.

²⁶³ Tamtéž, s. 2366.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 2366.

nosu) – nasbírat praktické zkušenosti; poznat svět a život; (v)otrkat se / (v)ostřílet se (doslovně praktische Erfahrungen sammeln)²⁶⁵

Nulová ekvivalence

- Wind und Wetter ausgesetzt sein (doslovně být vystaven větru a počasí) – být vystaven špatnému počasí / špatným povětrnostním podmínkám / nepohodě (doslovně Unwetter ausgesetzt sein)²⁶⁶
- sich einen anderen Wind um die Nase wehen lassen (doslovně nechat foukat jiný vítr kolem nosu) – zkusit / chtít poznat něco jiného; změnit působiště; jít jinam (doslovně etwas Anderes kennenlernen wollen)²⁶⁷

---

²⁶⁵ HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. s. 2367.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 2366.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 2364.

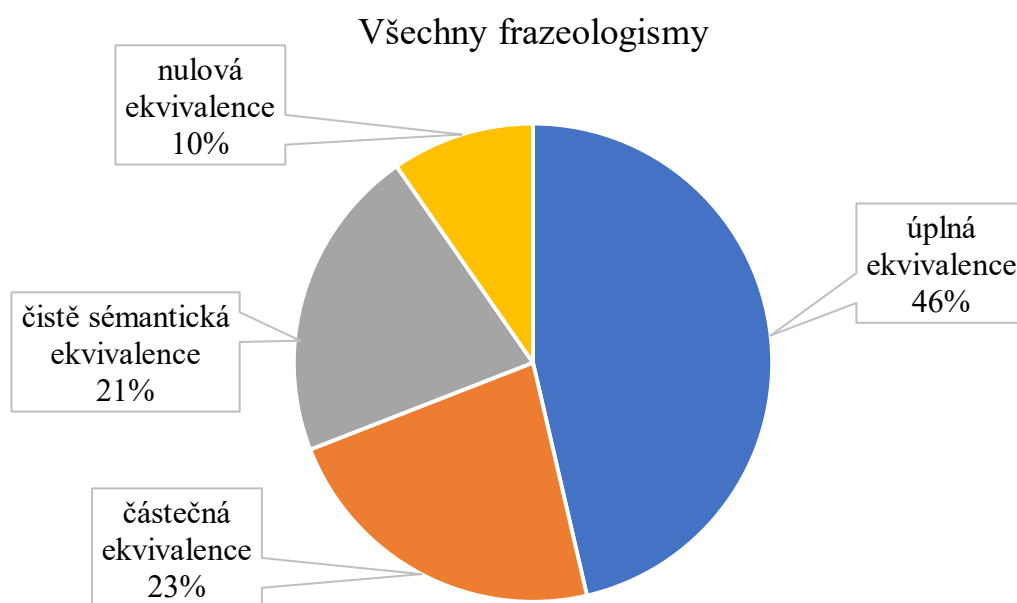

Výsledky

Celkem jsem analyzovala 207 frazeologismů. Největší množství z nich spadá do úplné ekvivalence, a to 96. Do částečné ekvivalence náleží 47 frazeologismů, 44 jich řadím do čistě sémantické ekvivalence a nejméně je nulových ekvivalentů – 20 případů. Tyto údaje lze vidět v Tabulka 1, pro lepší názornost je přiloženo ještě grafické znázornění tabulky, Graf 1. Z údajů vyplývá, že české a německé frazeologismy obsahující čtyři živly a od nich odvozené komponenty jsou si poměrně hodně podobné. Nečekala jsem, že bude tak velké množství úplných ekvivalentů.

Tabulka 1 Všechny analyzované frazeologismy a jejich ekvivalence

	úplná ekvivalence	částečná ekvivalence	čistě sémantická ekvivalence	nulová ekvivalence
Všechny frazeologismy	96	47	44	20

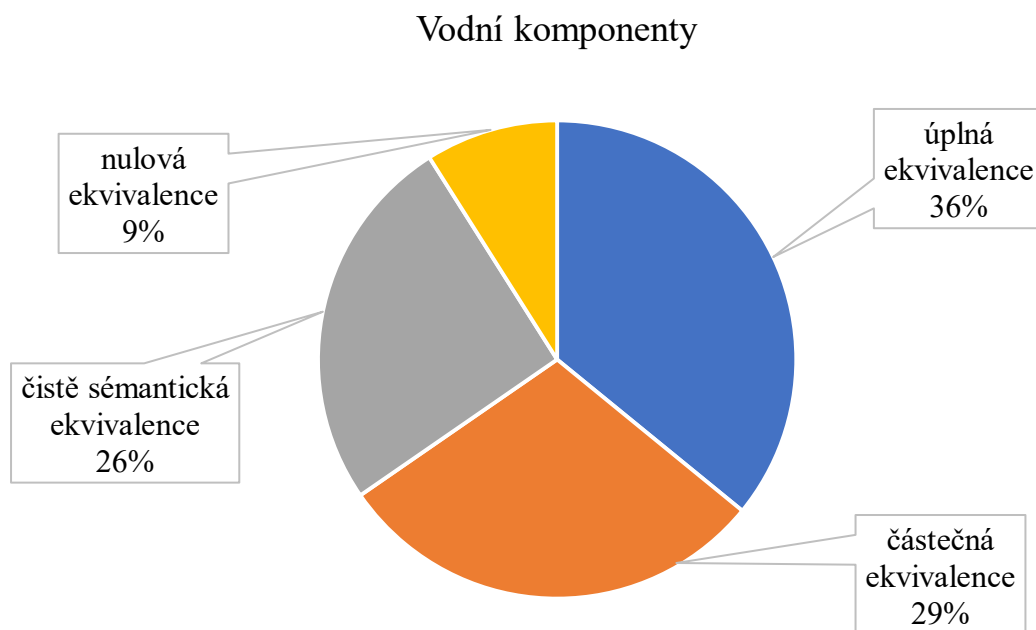
Graf 1 Ekvivalence všech analyzovaných frazeologismů

Vodní komponenty

Co se týče vodních komponentů, těch se mi podařilo vymyslet nejvíce – je to voda, kapka, déšť, led, pára a sníh, tedy 6. Tím, že je zde nejvíce vymyšlených komponentů, je zde také největší množství frazeologismů, dohromady 78. Nejvíce je úplných ekvivalentů (28), o něco méně je částečných (23), dále čistě sémantických (20) a nejméně je nulových ekvivalentů (7). Výčet všech vodních komponentů obsažených v analyzovaných frazeologismech a přiřazení těchto frazeologismů ke stupňům ekvivalence lze vidět v Tabulka 2 a následně také v příloženém grafu, Graf 2.

Tabulka 2 Frazeologismy obsahující vodní komponenty a jejich ekvivalence

	úplná ekvivalence	částečná ekvivalence	čistě sémantická ekvivalence	nulová ekvivalence
Voda	10	10	7	4
Kapka	5	2	1	0
Déšť	3	2	1	1
Led	6	4	2	0
Pára	2	3	4	1
Sníh	2	2	5	1
Souhrn	28	23	20	7

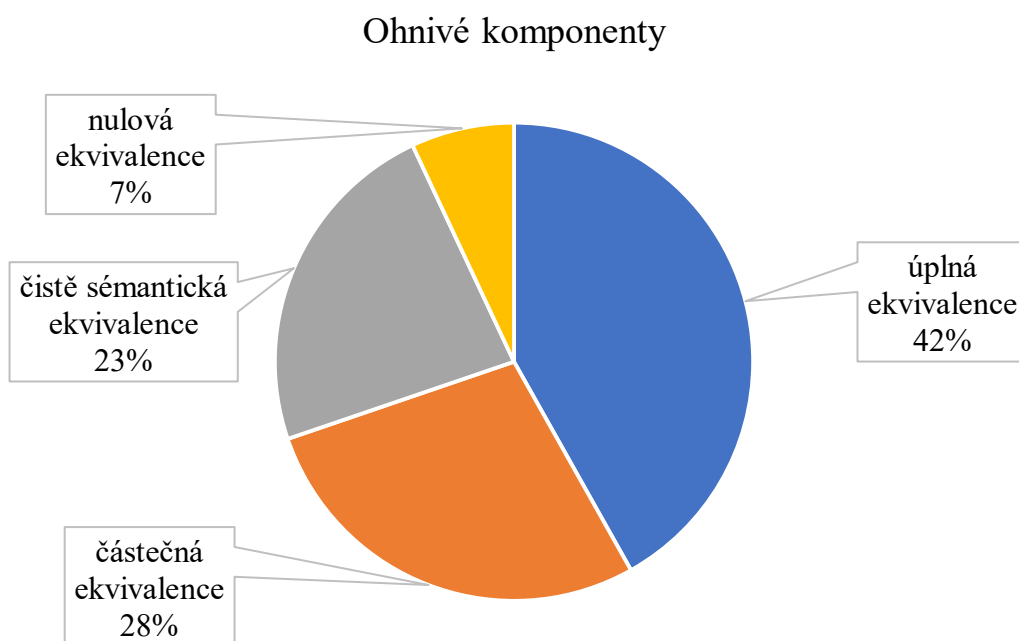
Graf 2 Ekvivalence frazeologismů obsahujících vodní komponenty

Ohnivé komponenty

Mezi ohnivé komponenty jsem zařadila 4 složky, a to oheň, jiskru, popel a plamen/plameny. U frazeologismů obsahujících tyto komponenty, kterých je dohromady 43, platí, že největší počet spadá do úplné ekvivalence (18), za ní je částečná ekvivalence (12), následuje čistě sémantická ekvivalence (10) a poslední je nulová ekvivalence (3). Výčet ohnivých komponentů obsažených v analyzovaných frazeologismech a jejich ekvivalenci představuje Tabulka 3, grafické znázornění pak nabízí Graf 3.

Tabulka 3 Frazeologismy obsahující ohnivé komponenty a jejich ekvivalence

	úplná ekvivalence	částečná ekvivalence	čistě sémantická ekvivalence	nulová ekvivalence
Oheň	10	6	4	2
Jiskra	4	3	1	0
Popel	1	2	2	0
Plamen/plameny	3	1	3	1
Souhrn	18	12	10	3

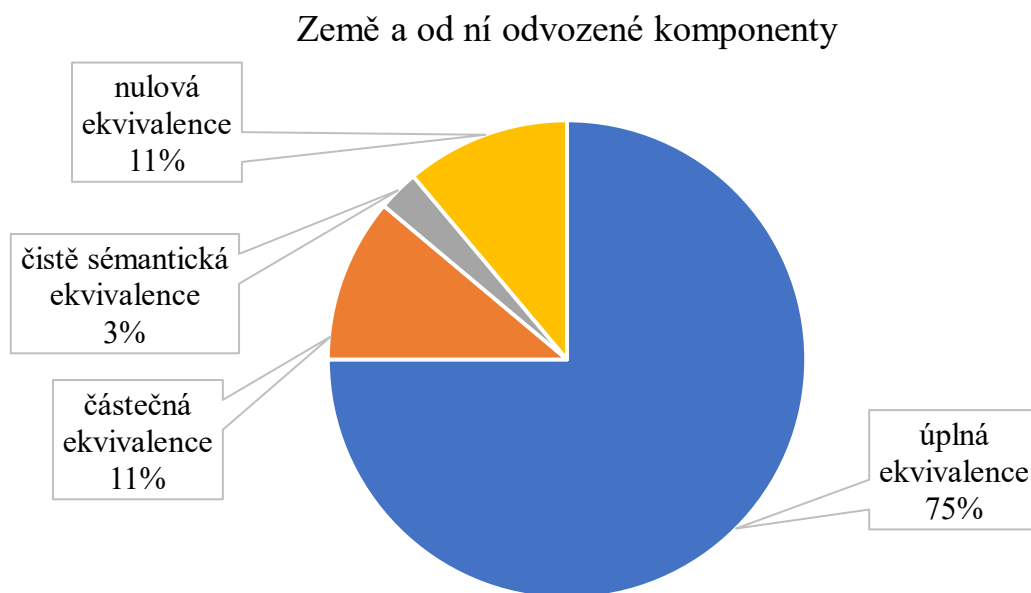
Graf 3 Ekvivalence frazeologismů obsahujících ohnivé komponenty

Země a od ní odvozené komponenty

Dále jsem se věnovala komponentům odvozených od živlu země. Napadla mě slova jako hlína, bahno atd., ale ve slovníku nebyl dostatečný počet takových frazémů. Nakonec jsem se tedy věnovala jen takovým, které obsahují slovo země a půda. Analyzovala jsem 36 frazeologismů, nejvíce jsem jich opět přiřadila do úplné ekvivalence (27), shodně do částečné (4) a nulové ekvivalence (4) a nejméně frazeologismů jsem v tomto případě zařadila do ekvivalence čistě sémantické (1). Komponenty obsažené v analyzovaných frazeologismech a přiřazení takových frazeologismů ke stupňům ekvivalence představuje Tabulka 4, grafické zobrazení pak ukazuje Graf 4.

Tabulka 4 Frazeologismy obsahující komponenty země a půda a jejich ekvivalence

	úplná ekvivalence	částečná ekvivalence	čistě sémantická ekvivalence	nulová ekvivalence
Země	10	1	0	2
Půda	17	3	1	2
Souhrn	27	4	1	4

Graf 4 Ekvivalence frazeologismů obsahujících komponenty země a půda

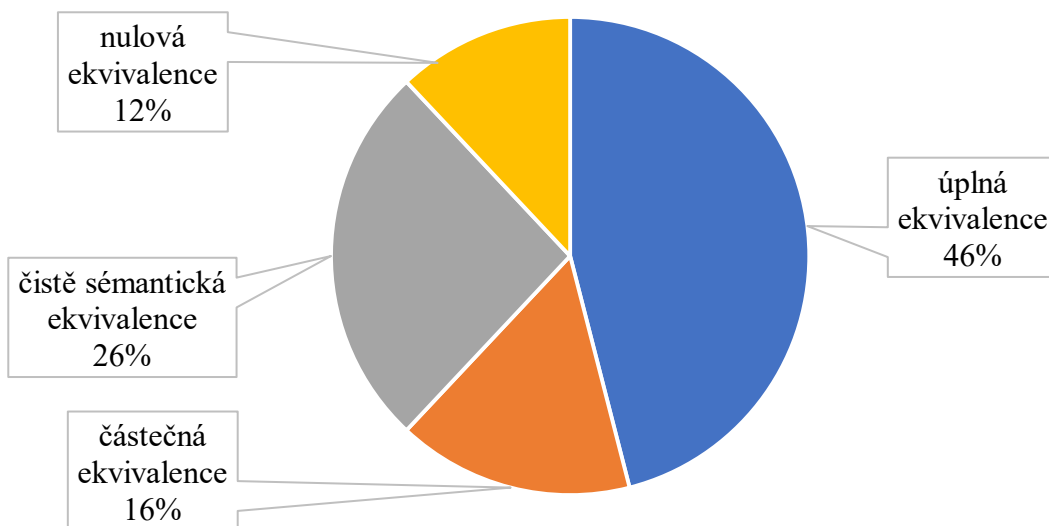
Vzduch a od něj odvozené komponenty

Jako posledním frazeologismům jsem se věnovala takovým, které obsahují vzduchové komponenty, tedy vzduch a vítr. Bylo jich vybráno 50. Největší množství frazeologismů opět patří do úplné ekvivalence (23), následuje čistě sémantická ekvivalence (13), poté částečná (8) a jako poslední nulová (6). Komponenty obsažené v analyzovaných frazeologismech a přiřazení frazeologismů obsahujících tyto komponenty ke stupňům ekvivalence lze vidět v Tabulce 5, následně je nabízeno také grafické zpracování, a to v Graf 5.

Tabulka 5 Frazeologismy obsahující komponenty vzduch a vítr a jejich ekvivalence

	úplná ekvivalence	částečná ekvivalence	čistě sémantická ekvivalence	nulová ekvivalence
Vzduch	14	4	6	4
Vítr	9	4	7	2
Souhrn	23	8	13	6

Vzduch a od něj odvozené komponenty

Graf 5 Ekvivalence frazeologismů obsahujících komponenty vzduch a vítr

Závěr

Na závěr shrnu svou bakalářskou práci. Práce se věnovala tématu frazeologismy obsahující čtyři živly v češtině a němčině. První část je zaměřena na teorii, informuje o historii frazeologie, o jejím vztahu s neязыkovými obory, o terminologii, klasifikaci a kritériích frazeologismů. Opomenuta není ani teorie ekvivalence. Jsou popsána kritéria typů ekvivalence a podle nich se pak posuzují dvojice frazeologismů v navazujícím výzkumu. Výzkum, který tvoří druhou část práce, se soustředí na zkoumání podobnosti německých a českých frazeologismů obsahujících čtyři živly a od nich odvozené komponenty. Frazeologismy jsou čerpány z frazeologického slovníku *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen* = *Německo-český slovník frazeologismů a ustálených spojení*. Ve slovníku jsou frazeologismy uspořádány podle klíčových slov. V předkládané bakalářské práci jsou frazeologismy také rozděleny podle klíčových slov a poté podle ekvivalence. U částečné, čistě sémantické a nulové ekvivalence je uveden doslovný překlad, aby práci rozuměli i čtenáři, kteří neovládají německý jazyk. U úplné ekvivalence toto není nutné, neboť frazeologismy jsou totožné.

Největší prostor je věnován frazeologismům, které obsahují slovo voda a od ní odvozené komponenty, protože právě těchto komponentů bylo vymyšleno nejvíce – je to kapka, déšť, led, pára a sníh. Druhým nejrozsáhlejším tématem se stal oheň a jemu podobné komponenty, tedy jiskra, popel a plamen/plameny. K zemi náleží komponent půda a ke vzduchu vítr.

Dohromady bylo ze slovníku vybráno 207 frazeologismů. Byla jsem překvapena, že největší množství z nich spadá do úplné ekvivalence – dohromady 96, naopak nejmenší množství frazeologismů patří do nulové ekvivalence, celkem 20. Podobné množství je částečných a čistě sémantických frazeologismů, a to 47 a 44 případů. K podtypům částečné ekvivalence patří záměna komponentů a rozdílný charakter obrazu. Kvůli srozumitelnosti jsou vždy u rozdílného charakteru obrazu uvedeny argumenty, proč frazeologismus spadá do této kategorie, u záměny komponentů je pak uvedeno, o jaké komponenty se jedná. Někdy bylo těžké určit, do jaké kategorie frazeologismus patří. Mezi jednotlivými stupni ekvivalence je totiž velmi tenká hranice a z toho důvodu není vždy jednoznačné, k jakému stupni ekvivalence frazeologismus náleží.

Zkoumání frazeologie je náročná disciplína, ale také velmi zajímavá. Domnívám se, že každý člověk, který se učí cizí jazyk, by se měl naučit také nějaké cizí frazeologismy, protože

zastávám názor, že frazeologie je poklad národa, neboť prezentuje jeho tradice, myšlení, kulturu a ducha.

Resumé

Zum Abschluss folgt die Zusammenfassung meiner Bachelorarbeit. Die Arbeit widmete sich dem Thema der Phraseologismen, die in der tschechischen und deutschen Sprache die vier Elemente enthalten. Der erste Teil befasst sich mit der Theorie. Er informiert über die Geschichte der Phraseologie, über ihre Beziehung mit den nicht sprachlichen Fachgebieten, über die Terminologie, Klassifikation und die Kriterien der Phraseologismen. Sowohl die Theorie der Äquivalenz wird miteinbegriffen als auch die Beschreibung ihrer möglichen Typen. Anhand der in der Theorie beschriebenen Kriterien wird auf der Basis der zwischensprachlichen Gegenüberstellung eine systematische Kontrastierung der untersuchten Paare von Phraseologismen in den unten genannten Bereichen vorgenommen. Der zweite Teil bezieht sich auf die Arbeit mit dem Wörterbuch *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen = Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení*. Aus dieser Quelle stammen die benutzten Phraseologismen, die die vier Elemente und von ihnen abgeleiteten Komponenten enthalten. Ebenso wie die Phraseologismen in diesem Wörterbuch nach Schlüsselwörtern geordnet wurden, wurde auch für die vorliegende Bachelorarbeit dieses Prinzip genutzt. Des Weiteren wurde auch die Gliederung nach den Typen der Äquivalenz genutzt. Bei der partiellen, rein semantischen und Nulläquivalenz wird eine wörtliche Übersetzung angeboten, damit auch die Leser, die die deutsche Sprache nicht beherrschen, die Arbeit verstehen können. Bei der vollständigen Äquivalenz ist dies nicht notwendig, weil die Phraseologismen identisch sind.

Der größte Abschnitt wird den Phraseologismen gewidmet, die das Wort Wasser und die von ihm abgeleiteten Komponenten enthalten, weil die Menge an Komponenten, die ich einbezogen habe am umfangreichsten ist. Diese sind: Tropfen, Regen, Eis, Dampf, Schnee. Das zweite umfangreiche Thema wird das Feuer und die Komponenten, die meines Erachtens zu ihm gehören also Funken, Asche und Flamme / Flammen. Zur Erde gehört die Komponente der Boden und zur Luft der Wind.

Insgesamt wurden aus dem Wörterbuch 207 Phraseologismen gewählt. Ich war überrascht, dass der Großteil von ihnen der vollständigen Äquivalenz entspricht – insgesamt 96, wogegen die wenigsten zur Nulläquivalenz gehören, insgesamt 20. Bei den partiellen und rein semantischen Phraseologismen kommen wir zu zwei ähnlichen Summen, und zwar zu 47 und 44. Zu den Typen der partiellen Äquivalenz gehören Komponentenaustausch und Unterschiede im Bildcharakter. Um die Arbeit übersichtlich zu gestalten, werden immer bei den Unterschieden im Bildcharakter Argumente angeführt, warum der Phraseologismus zu der

gewählten Äquivalenz gehört. Im Falle des Komponententauschs wird wiederum erläutert, um welche Komponenten es geht. Teilweise war es schwer zu bestimmen, zu welcher Kategorie jener Phraseologismus gehört. Zwischen den einzelnen Typen der Äquivalenz gibt es nämlich eine sehr dünne Grenze und aus diesem Grund ist es nicht immer eindeutig, zu welchem Typ der behandelte Phraseologismus gehört.

Die Erforschung der Phraseologie ist eine schwierige Disziplin, aber zugleich ein sehr interessantes Teilgebiet der Sprachwissenschaft. Meiner Meinung nach sollte jeder Mensch einige Phraseologismen in der Fremdsprache, die er lernt, kennen, weil ich davon überzeugt bin, dass die Phraseologie der Schatz der Nation ist, denn sie präsentiert ihre Traditionen, ihr Denken, ihre Kultur und ihren Geist.

Zkratky

etw. – etwas (něco)

jmd. – jemand (někdo)

jmds. – jemandes (něčí)

jmdm. – jemandem (někomu)

jmdn. – jemanden (někoho)

Seznam použitých informačních zdrojů

Seznam použité literatury:

BURGER, Harald. *Phraseologie: ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung = Phraseology: An International Handbook of Contemporary Research*. Berlin: Walter de Gruyter, 2007. ISBN 978-3-11-017101-3.

BURGER, Harald. *Phraseologie: eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 5., neu bearbeitete Aufl. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2015. Grundlagen der Germanistik, 36. ISBN 978 3 503 15597 2.

ČERMÁK, František. *Frazeologie a idiomatika: česká a obecná = Czech and general phraseology*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1371-0.

ČERMÁK, F., J. HRONEK a J. MACHAČ. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 1, Přirovnání*. 2., přeprac. a dopl. vyd., V nakl. Leda vyd. 1. Praha: Leda, 2009. ISBN 9788073352165.

ČERMÁK, F., J. HRONEK a J. MACHAČ. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 2, Výrazy neslovesné*. 2., přeprac. a dopl. vyd., V nakl. Leda vyd. 1. Praha: Leda, 2009. ISBN 9788073352172.

ČERMÁK, F., J. HRONEK a J. MACHAČ. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 3, Výrazy slovesné*. 2., přeprac. a dopl. vyd., V nakl. Leda vyd. 1. Praha: Leda, 2009. ISBN 9788073352189.

ČERMÁK, František. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. 4, Výrazy větné*. 1. vyd. Praha: Leda, 2009. ISBN 9788073352196.

FILIPEC, Josef a František ČERMÁK. *Česká lexikologie*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1985. Studie a práce lingvistické, sv. 20.

FLEISCHER, Wolfgang. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. 1. Aufl. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1982.

Fraus. *Ilustrovaný studijní slovník. německo-český česko-německý*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2006. ISBN 80-7248-582-8.

HENSCHER, Helgunde. *Die Phraseologie der tschechischen Sprache: ein Handbuch*. Frankfurt am Main: Verlag Peter Lang GmbH, 1993. ISBN 3-631-45368-X.

HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen = Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení. A-L*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-175-8.

HEŘMAN, Karel a kol. *Deutsch-tschechisches Wörterbuch der Phraseologismen und festgeprägten Wendungen = Německo-český slovník frazeologizmů a ustálených spojení. M-Z*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010. 2 sv. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-175-8.

PALM, Christine. *Phraseologie: eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1997. Narr Studienbücher. ISBN 3-8233-4953-8.

RÖMER, Christine a Brigitte MATZKE. *Lexikologie des Deutschen: eine Einführung*. 2., aktualisierte und ergänzte Aufl. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2005. ISBN 3-8233-6128-7.

Internetové zdroje:

HLADKÁ, Zdeňka. Autosémantikum. In: KARLÍK, Petr (ed.). *Nový encyklopedický slovník češtiny online* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012- [Cit. 17. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/AUTOSÉMANTIKUM>.

HLADKÁ, Zdeňka. Synsémantikum. In: KARLÍK, Petr (ed.). *Nový encyklopedický slovník češtiny online* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012- [Cit. 17. 2. 2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SYNSÉMANTIKUM>.

MALÁ, Jiřina. Frazeologismy v masmédiích. In: *Stylistický web* [online]. Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2003 [cit. 2. 3. 2020]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/stylistika/studie/frazeologizmy.htm>.

Seznam grafů

Graf 1 Ekvivalence všech analyzovaných frazeologismů	57
Graf 2 Ekvivalence frazeologismů obsahujících vodní komponenty.....	58
Graf 3 Ekvivalence frazeologismů obsahujících ohnivé komponenty	59
Graf 4 Ekvivalence frazeologismů obsahujících komponenty země a půda	60
Graf 5 Ekvivalence frazeologismů obsahujících komponenty vzduch a vítr	61

Seznam tabulek

Tabulka 1 Všechny analyzované frazeologismy a jejich ekvivalence	57
Tabulka 2 Frazeologismy obsahující vodní komponenty a jejich ekvivalence	58
Tabulka 3 Frazeologismy obsahující ohnivé komponenty a jejich ekvivalence.....	59
Tabulka 4 Frazeologismy obsahující komponenty země a půda a jejich ekvivalence	60
Tabulka 5 Frazeologismy obsahující komponenty vzduch a vítr a jejich ekvivalence	61